

FAMILIA GAUR EGUNGO HAUR LITERATURAN

GRADU AMAIERAKO LANA

EGILEA: Corres, Benito, Elena

ZUZENDARIA: Etxaniz, Erle, Xabier

2019-2020

LAPURPENA

Ikerketa lan honetan gaur egun dauden familia eredu desberdinen eta hauek haur literaturan duten presentziaren berri eman nahi da. Hainbat galdera bururatzen dira gai honen inguruan hitz egitean, esaterako, familia mota guztiek onarpen sozial berdina duten, gizartearen errealitate soziala haur literaturan islatzen den, islapen hori nolakoa den... Familia mota ezberdinak beti existitu izan dira, ipuin tradizionaletan umezurtzen presentzia nabaria da, eta 1800 eta 1900 mendeetako literaturan, zenbaitetan, familia gurasobakarrak azaltzen dira liburuetan. Hala ere, familia tradizionalaren presentzia nagusitzen zen. Gaur egungo egoera aztertzen badugu, familia nuklear funtzionalaren nagusitasuna topatuko dugu bai gizartean, bai haur literaturan. Baina beste familia mota gehiago daude, hedatuak, homoparentalak, berreraikiak, pertsona bakarreko gunek eta abar. Familia mota hauek ahotsa eta aitorpena behar dute. Haurrak etorkizuneko gizartea osatuko dutela pentsatuz, familia aniztasuna haur literaturan irudikatzea arlo garrantzitsua da, txikitatik familia mota desberdinak daudela normalizatzeko eta guztiak errespetu berdinarekin ikusteko. Egun, badaude aniztasun familiarra kontuan hartzen duten ipuinak baina ikusitakoaren arabera, gehienetan, gai nagusia familiaren nolakotasunak azaltzean datza. Hau kasu batzuetan ondo dago, baina beste batzuetan desberdina izatearen etiketa jartzen zaiola nabarmentzen da. Horrez gain, lanean txertatzen diren ipuinen zerrendei esker, sarritan familiaren ardura emakumearen gainean erortzen dela ikusi ahal izan dugu, balio tradizionalak indar handia dutela oraindik bermatuz. Ukaezina dena familiak pisu handia daukala da. Gizarte honetan familiaren papera oso garrantzitsua da, gure nortasuna honen baitan eraikitzen dugu.

RESUMEN

En la presente investigación se quieren dar a conocer los distintos tipos de familia y la representación que estas tienen en la literatura infantil. Se nos ocurren varias preguntas al tratar este tema, como por ejemplo, si todas las familias tienen la misma aceptación social, si se refleja la realidad social en la literatura infantil, como es ese reflejo... Siempre han existido tipos de familias diferentes, en los cuentos tradicionales la presencia de niños huérfanos es notable y en la literatura de los siglos 1800 y 1900 hay veces que en los libros aparecen familias monoparentales. De todos modos, destacaba la presencia de la familia tradicional. Si analizamos la situación de hoy en día, nos encontraremos con el predominio de la familia nuclear funcional tanto en la sociedad como en la literatura infantil. Pero existen más tipos de familia como la extendida, la homoparental, la reconstruida, la unipersonal, etcétera. Este tipo de familias necesitan voz y reconocimiento. Pensando que los niños conformarán la sociedad del futuro, reflejar la diversidad familiar en la literatura infantil es un aspecto importante para que desde pequeños normalicen que hay tipos de familias diferentes y que las traten a todas con el mismo respeto. Hoy en día hay cuentos que tienen en cuenta la diversidad familiar, pero según lo visto, la mayoría de las veces el tema principal trata en explicar las características de la familia en cuestión. Esto está bien en algunos casos, pero en otros se nota que se le pone la etiqueta de distinto. Aparte de esto, gracias a las listas de cuentos que se han incluido en este trabajo, hemos podido observar que a menudo, la responsabilidad de la familia recae sobre la mujer, afirmando que los valores tradicionales todavía tienen mucha fuerza. Lo que es indiscutible es que la familia tiene mucho peso. En esta sociedad la familia tiene mucha importancia, dentro de esta construimos nuestra identidad.

AURKIBIDEA

1. SARRERA	5
2. JUSTIFIKAZIOA	5
3. MARKO TEORIKOA	7
3.1 Familia	7
3.2 Familia haur literaturan	12
4. HELBURUAK	17
5. METODOA	18
6. EMAITZAK	19
6.1 Liburu orokorrak	19
6.2 Liburu espezifikoak	28
7. ONDORIOAK	33
8. MUGAK ETA HOBEKUNTZA PROPOSAMENAK	35
9. ESKERRAK	35
10. ERREFERENTZIAK	36
11. ERANSKINAK	39
11.1 → 1.eranskina: Familia haur literaturan	39
11.2 → 2. eranskina: Liburuen azterketa fitxak	41
Liburu orokorrak	41
Liburu espezifikoak	43
11.3 → 3. eranskina: Liburuen zerrendak	44
11.3.1 Liburu orokorren zerrenda	44
11.3.2 Liburu espezifikoaren zerrenda	54

1. SARRERA

Argi dago azken mendean gizartea izugarri aldatu dela eta horrekin batera familia. Familia mota desberdinak bereiztea eta haur literaturan aniztasun horren islapena ezagutzea zen jakin-min nagusia ikerketa honetan. Honen inguruan eskuratutako informazioa argi gelditzeko atal desberdinetan bereizten da lan hau.

Lehenik eta behin justifikazioa azaltzen da, familia gaur egungo literaturan ikerketa gaia aukeratu izanaren argudioak argitzen dituenak. Ondoren, marko teorikoa dator, honetan gaiaren puntu garrantzitsu eta klabeak azaltzen dira arloaren egoera irudikatuz. Segidan lanaren helburuak zehazten dira eta ikerketa aurrera eramateko erabili den metodoa azaltzen da. Jarraian, ikerketaren emaitzak aurkezten dira marko teorikoan islatutakoarekin konparatuz. Bukatzeko, ikerketa lana egin eta gero ateratako ondorio akademikoak zein pertsonalak komentatzen dira, ostean, topatutako mugak eta hobetzeko proposamenak partekatuz. Erreferentziak eta bibliografia lana ixten dute. Hauetan lana eraikitzekeko beharrezkoak izan diren iturriak zehazten dira eta lanean zehar espezifikatutako informazio gehigarria aurkitzen da.

2. JUSTIFIKAZIOA

Gizartea etengabeko garapenean dago, garraioa, bizitzeko era, emakumearen rola... alderdi asko dira aldatu eta eboluzionatu direnak. Horietako beste bat familia da, egun familia mota desberdinak bereizten dira, baina guztiek ez dute onarpen eta errespetu berdina jasotzen. Lan honetan familia eredu desberdinen berri eman nahi da eta hauek haur literaturan zein presentzia duten frogatzea. Horrez gain, presentzia horren nolakotasuna aztertuko da familia eredu desberdinak islatzeko modu egokienak zeintzuk diren topatzeko. Umeen jokabidea askotan gizartearen isla da eta heziketa da jokabide zaharkitu, errespetugabe eta eztabaidagarriak eraldatu eta desagerrarazteko bide bakarra.

Nire haurtzarora lekualdatuz, ez dut gogoratzen LGTB kolektiboaz hitz egiten zuen edo islatuta ikusten zen ipuinik, marrazki biziduneko telesailik edo filmik. Eskolan, familiari buruz hitz egitean, ama, aita eta seme-alabez osatutako batez hitz egiten zen eta beste eredu bat aipatzearen gurasoak dibortziatuak egon zitekeela esaten zen. Praktiketara ikusi izan ahal dudana, hau pixka bat aldatzen ari da baina oraindik bide luzea gelditzen da. Gainera, eskola publikoen kulturantzitasuna kudeatzea ez da erraza beti. Guraso batzuk ez dute nahi haien seme-alabek eredu tradizionalatik edo haien erlijioen dogmatik ateratzen diren errealitateak ezagutzea. Guzti hau kontuan

izanda, gai honen aukeraketa haur literaturan kolektibo minoritarioen islapena, kasu honetan, familia eredu desberdinen irudikatzea, aldatu den ikustea izan da motibaziorik nagusiena. Honen haritik, etorkizuneko irakasle moduan, familia aniztasunaren inguruan informazio gehiago eskuratzea oso baliagarria iruditzen zait eredu desberdinak zehaztasunez erakusteko. Eta errealitate aniztasun hau adierazten duen haur literatura zerrenda eraikitzea, aberasgarria.

Saramagok nobel saridunak behin literaturak ez zuela ezertarako balio esan omen zuen. Ados nago berarekin alde batean, baina bestean, literaturak gauza askotarako balio duela esango nuke. Literaturari esker, eguneroko bizitzatik aldendu gaitzke fantasia eta irudimenaren bitartez. Literaturari esker, mundua ezagutu ahal dugu. Literaturari esker, pertsonen arteko harremanak jaio daitezke. Literaturari esker, gure hiztegia handitzen dugu. *La estación azul* irrati saioaren leloak esaten duen moduan “Quien lee vive más”.

Haur literaturaren bitartez, beraz, esperientzia anitzak bizi ditzakete umeeek. Literaturak mezu asko helarazi ditzake eta helarazten ditu. Haur literatura egiten duen autoreak esaldi baten hitz bakoitza zaintzen du, tipografia, irudia, kolorea... Detalle bakoitzak balio narratibo handia eduki dezake eta hauen bitartez errealitate mordo islatu daitezke, familia aniztasuna, kasu.

Argi dago inoiz ez duguna entzun edo ikusi arraroa suertatuko zaigula lehenengo momentuan, beldurra sentitu dezakegu, beharbada, mirestea liteke edo nazka sentitzea. Hau gertatzen zaigu existitzen diren baina errepresentazio gutxi duten errealitate batzuekin.

Zer gertatuko litzateke ipuinetan ama beti sukaldatzen agertu beharrean aita agertuko balitz edo bi ama ikusiko bagenu edo ume protagonista beltza izango balitz... Komunikabideek botere handia daukate gure balio eta arau sozialen eraikuntzan. Baina arrazoi berdinatik gure aliatuak bihurtu daitezke egoerari buelta emateko. Haur literatura dibertsioa da, baina errealitate desberdinak ikusteko bidea baita.

3. MARKO TEORIKOA

3.1 Familia

Gaian murgildu baino lehen familia kontzeptua argi utzi behar da. Gertuko hitza eta kontzeptua denez honi buruz hitz egitea eta hau definitzea erraza iruditzen zaigu. Baina errealitatea familia hitzak ñabardura asko gordetzen dituela da.

RAE-n bi definizio ematen dira; lehenengo adiera “grupos de personas emparentadas entre sí que viven juntas.” da eta bigarrena “conjunto de ascendientes, descendientes, colaterales y afines de un linaje.” (RAE, 2020).

Baina familia adierak konnotazio gehiago ditu eta horrela adierazten da Eustaten:

Familia pertsona multzo bat da; oro har, pertsona horiek ahaidetasun-harremana izaten dute euren artean, odolezkoa edo ezkontzaren ondoriozkoa (gradua gorabehera), eta elkarrekin bizi dira etxebizitza berean. Etxebizitzan lo egiten duten mirabeak eta familia erregimenean dauden ostalariak ere familia barruan sartzen dira. Halaber, bakarrik eta pertsona bakarreko familia gisa bizi diren pertsonak ere sartzen dira definizio honetan. (Eustat, 2020)

Horrez gain, familia instituzioa dela ez dugu ahaztu behar eta horren baitan hasten eta hezten gara:

Familia erakunde unibertsal bat da, kultura guztietan dagoena. Oinarrizko talde honetan gure nortasun indibiduala eraikitzen dugu. Familia bateko kide izateak gizarte osoarekin lotzen gaitu, jaiotzen garen unetik bertatik. Halere, familia-arauak asko aldatzen dira gizarte batetik bestera. (Hiru.eus, 2020)

Historian zehar, antropologoek eta soziologoek familia-egituren bilakaerari eta funtzioei buruzko teoria ezberdinak garatu dituzte. Teoria horien arabera, gizarte primitiboetan bi edo hiru familia-nukleo zeuden, sarritan ahaidetasun-harremanen bidez lotuak, eta urtearen zati bat elkarrekin ematen zuten. Baina elikagai gutxi zegoen garaian sakabanatzen ziren. Familia unitate ekonomikoa zen: gizonek ehizatzen zuten bitartean, emakumeek elikagaiak bildu eta prestatzen zituzten eta haurrak zaintzen zituzten.

Erlijioak indar handia izan du familiaren eraikuntzan. XVI.mendera arte, erreforma protestantea onartu arte, ez zegoen familia eraikitzeke beste modurik. Gizon eta emakumearen arteko ezkontza erlijiosoak sortzen zuen lotura familiarra.

Erreforma protestantea eta gero, ezkontzaren izaera zibila nabarmendu zen loturei balio legislatiboa emanez.

Iraultza industrial eta gero, familian aldaketa gehiago nabaritzen hasi ziren. Lan antolamendua aldatzen da emakumea lan merkatuan txertatuz. Rolen moldaketaren ondorioz, umeen zainketa beste pertsona batzuetan delegatzen da, hala nola, aitona-amonetan, haurtzainetan edo haurtzaindegietan.

Beste faktore ebolutibo bat dibortzioa da. Dibortzioaren ondorioz, antolamendu familiarren forma berriak sortu ziren. Seme alaben zainketa partekatuta, berriro ezkontzearen ondorioz, aita eta amaordeak, anai-arrebaordeak...

Orduan, egun zer hartzen da familiazat? Errealitatea familia eredu mota anitzak daudela da. Aguadoren arabera (Aguado, 2010), hamahiru:

1. Familia hedatu edo konplexuak:

Familiaren barnean gune bat baino gehiago bereizten dira. Gero eta gutxiago diren arren, zenbait gunetan aurki daitezke gaur egun ere: etxerik gabeko bikote batzuek hasieran gurasoekin konpartitzen dute etxea; berezitu ondoren, bikotekide horietako bat askotan gurasoen etxera bueltatzen da hasieran. Espainian familia nukleo bi edo gehiago duten etxeak 1.912.800 dira, Euskal Herrian 50.700. (INE, 2019)

2. Familia nuklear funtzionala:

Gurasoek eta seme-alabek osatzen dute, biologikoak edota adoptatuak izan. Urte askotan eredu tradizionala izan da, baina bai kopurua, bai ezaugarriak ere aldatzen ari dira. Lehenago, familia tradizionalan, bikoteak ezkontua egon behar zuen. Seme-alabak biologikoak ziren eta ezkontuta egon eta gero edukitzen ziren. Rolei dagokienez, aitak etxetik kanpo lan egiten zuen dirua lortzeko; amak, berriz, seme-alaben eta etxearen ardurak hartzen zituen. Gaur egungo familia nuklearretan gurasoak askotan ez daude ezkontuta, eta erraz bereizten dira, familia berriak sortuz. Seme-alabak bide ezberdinetatik iristen dira (biologikoak, adoptatuak, aurreko harreman batekoak, eta abar). Eta rolen banaketa, asko aldatu da, emakumeak etxetik kanpo lan egitearen ondorioz, etxe eta zaintza arloko ardurak banatu direlako.

3. Gurasobakarreko familiak:

Guraso batek eta bere seme-alabek osatzen dute familia mota hau. Familia hauek hedatzearekin batera, gero eta anitzagoak dira. Espainian 4.452.500 eta Euskal Herrian 220.200 familia gurasobakar daude. Kasu honetan ere ondorengoak bide ezberdinetatik etor daitezke. Familia hauek betidanik izan dira, forma desberdinak hartuta, eta gehienetan gutxi errespetatuak: alarguntasunaren ondorioz, seme-alabak ezkontzatik kanpo izanik, bereizketen ondorioz, eta abar. Kasu gehienetan emakumea zen guraso bakarra. Horiei «familia hautsi edo desegin» deitzen zitzairen. Errealitatean, familia nuklear asko gurasobakarrekoak ziren, gurasoetako batek ardura osoa edo gehiena hartzen baitzuen. Gaur egun ere izatezko familia nuklear asko, eguneroko bizitzan gehienetan emakumeek ateratzen dituzte aurrera, batez ere umeen hezkuntzaz, zainketaz eta etxeko lanaz arduratzen direlako. (INE, 2019)

4. Izatezko bikoteak:

Azken urteotan ugaltu egin dira, eta horrekin batera balorazio sozial eta juridikoa irabazi dute. Horien ezaugarri nagusia da etxe ezberdinetan bizi arren, bikotekideek bikote iraunkorra osatzen dutela.

5. Seme-alabarik gabeko guneak:

Pertsona askok seme-alabarik ez izatea erabakitzen du. Egun handitzen ari da kopuru hau. Izan ere, seme-alabak haien gurasoen etxetik beranduago joaten dira eta ekonomikoki egonkortasunik ez dute. Emankortasun indizearen jaitsiera oso bizkorra gertatzen ari da Espainian 1975an 2,77koa zen eta 2017an 1,31koa. Euskal herriaren kasuan, emankortasun indizea 1,35koa da Espainiako mediatik pixka bat gaintetik. Hala ere, jaiotze kopuruak jaitsiera jasan du azken urteotan. Seme-alabarik gabeko 7.827.800 gune daude Espainian, horietako 395.600 Euskal Herrian. (INE, 2019)

6. Pertsona bakarreko guneak:

Dibortziatuak, berezituak, ezkongabeak eta alargunak sartzen dira. Kasu hauetan, gehienetan bakardadea aukeratua izan da. 2018ko datuak kontuan hartuta, Espainian pertsona bakarreko 4.732.400 gune daude horietako 250.400 Euskal Herrian. Dibortzioei dagokionez, egunean 288 ezkontza-hauste gertatzen direla Espainian kalkulatu da. (INE, 2019)

7. Familia berreraikiak:

Ezkonduak edo ezkongabeko bikoteak osatzen dituzte. Bikotekide batek, gutxienez, seme-alabaren bat izan zuen aldez aurretiko beste harremanen batean. Laburbilduz, familia-mota honetako partaideak aita, ama, anaiordeak, arrebaordeak edota anai-arrebak izan daitezke. Familia mota hau gero eta ugariagoa da eta gizonek dute joera gehiago osatzeko.

8. Adopzio-familiak:

Seme-alaba adoptatua daukatenak. Familia hauek hamaika tramite egin behar dituzte, adopzio prozesuak oso luzeak dira. Behin adopzioa eginda egokitzapen prozesua, aldi gogorra izaten da.

9. Harrera-familiak:

Familia hauek umeak bere gunean babesten dituzte, behin-behinekoz edo era iraunkorrean. Bitartean, Gizarte Zerbitzuek guraso biologikoek haien arazoak konpontzeko lanean aritzen dira.

10. Familia homoparentalak, sexu bereko pertsonen osatua:

Bi ama edo bi aita eta seme-alaba/k osatzen dute familia mota hau. Gizartea familia homoparentalak onartzeko asko aldatu behar den arren, aurrerapauso handiak eman dira eta familia eredu hau normalizatzen ari da. Familia hauek askotan ez daude ezkonduak, 2018. urtean Euskal herrian 7.320 ezkontza egon ziren eta horietako 91 sexu bereko pertsonen artean izan zen. (INE, 2018)

11. Ugalketa lagunduaren bidez jaiotako umeen familiak (intseminazioa, in vitro ernalketa):

Ugalketa arazoak dituzten guraso heterosexualak, guraso lesbianak edo ama ezkongabeak dira zerbitzu hauen bezeroak. Kasu hauetan, normalean, gurasoetako batek ez du seme-alabarekin lotura genetikorik eta beste pertsona ezezaguna izaten da. Egoera hori sarri askotan ezkutuan gordetzen saiatzen da eta seme-alabarekiko komunikazio arazoak eta tentsioak ekar ditzake. Kontrakoa gerta daiteke ere, seme-alabak izateko nahia oso handia denean, lotura genetikoak ez du harremana kaltetzen. Ume horiek ez dute arazo psikologiko espezifikorik eta, are gehiago, esan daiteke guraso horiek gehiago eragiten diotela askotan elkarri, beharbada asko itxaron ondoren inplikazioa nabarmenagoa delako.

12. Subrogazioaren bidez sortutako familiak:

Emakume batek beste pertsona batentzako seme-alabaren bat izaten duenean subrogazioa deritzogu. Hiru motatakoa izan daiteke:

- a) Subrogazio partziala: eskaera egiten duen aitaren hazia eta ordezeko amaren obulua erabiltzen dira.
- b) Osoko subrogazioa: bai obulua, bai hazia, eskaera egin duten gurasoenak dira.
- c) Emaileren bidez: emaileren bati sor zaio obulu edota hazia.

Gaur egun eredu horretan aurki daitekeen arazorik garrantzitsuenak esplotazioa da, presioen bidez edo arrazoi ekonomikoengatik.

13. Etorkinen familia aniztasuna:

Etorkinen kulturak, ohiturak, eta eskubide eta betebeharren banaketa harrigarriak eta ez-ohikoak izan daitezke harrerako kulturaren. Adibidez, Afrikan arrunta den poligamiaren kontzeptua hemen oinarrizko eskubideen kontra egon daiteke. Azken urteetako migrazio mugimenduek asko aldarazi dute familien konfigurazioa. Askotan gurasoak (biak edo horietako bat) bere herrialdetik atera dira bizimodu hobearen bila, seme-alabak familia zabalaren ardurapean utzita. Mugimendu horretan hasierako familia hautsi eta beste batzuk sortzen dira: gurasobakarrekoa, pertsona bakarrekoa... Horretaz gain, familia zabalak garrantzia har dezake aitona-amonak edota osaba-izebak bertan geratzen diren umeez arduratzen badira. Beraz, familia ereduak lotura estua dauka kultur identitatearekin.

Familia edonolako delako ere guztiok daukagu bat eta paper garrantzitsua dauka gure bizitzan. Familiak funtzio zehatz batzuk betetzen ditu. Lehenik eta behin, gizakiaren oinarrizko premiak asetzen ditu, jana, bizi gunea, osasuna, babesa, afektua eta ziurtasuna. Bigarrenik, ondorengo belaunaldiei ondarea uztea: hizkuntza bat eta komunikatzeko erak, ezagutzak, ohiturak, tradizioak, balioak, sentimenduak, jokabide arauak, sozializazio pautak, sinesmenak, etorkizunerako itxaropenak... Hirugarrenik, heziketa. Bizitzarako hezteak, hots eratzea, familiaren kideak pertsona produktiboak bihurtzea, bai ikasle edo langile bezala, eta komunitatearen kide bezala, bere bizitza guztian zehar.

3.2 Familia haur literaturan

Familiak presentzia handia dauka gure bizitzan eta hau literaturan sarritan islatzen da. Haur literatura arloan zentratuta, familiari askotan egiten zaio erreferentzia. Normalean haurrak dira haur literaturako protagonistak edo txikiak diren animalia pertsonifikatutak (*Zatoz, txantxangorria, zatoz!, Hartz aita etxera dator*). Protagonista hauek nahiz eta autonomia handiarekin irudikatu familiaren beharra dutela azaltzen da gehienetan (*Piztiak bizi diren lekuan, Ez da erraza, katagorri!*).

Baina aurrekora bueltatuz, familia eredu ezberdinetara, hauek haur literaturan daukaten presentzia murrizta da. Familia eredu islatuena familia nuklear funtzionala da, hau da, ama, aita eta seme-alaba/k eta batzuetan aiton-amonak edo izeba-osabak agertzen dira. Bazzochiren (2013: 60) hitzak berreskuratuz “La figura del anciano aparece a menudo en la literatura como encarnación de la voz del pasado o de la experiencia, de la sabiduría, los recuerdos y la memoria colectiva”. Egia da, seme-alabak dauzkaten familiak nagusitzen direla, Espainian 46.248.300 etxetatik 22.939.400 familia eredu honetakoak dira (%49,60). Euskal herriari dagokionez, 2.147.700 etxetatik 1.029.000 seme-alabak dauzkaten familiak osatzen dituzte (INE, 2019). Hala ere, familia nuklear funtzionala nagusitzea ez da aitzakia beste familia ereduak ez islatzeko, existitzen direlako. Ez dute onarpen sozial berdina eta ez dute eskubide berdinak izan. Gogoratu behar dugu ezkontza betirako konpromiso bezala kontsideratzen zela, eta frankismoa eta gero, dibortzioaren legea 1981ean onartu zela. Horrez gain, 2005era arte ez zen ezkontza homosexualaren legea onartu (BOE, 2020). Gizarteak familia eredu desberdinak normaltasunez onartzeko, egunerokotasunean adierazita ikusi behar ditu. Oso garrantzitsua da beti gaiaren trataera, eta familia eredu berrien kasuan ere. Familia eredu berriak islatzen dituen haur literatura eskaintza murriztaren barnean, ipuin batzuetan nahiz eta helburua familia eredu minoritarioari presentzia eman nahi, ez-ohikoa delaren etiketa jartzen zaiola nabarmentzen da. Honekin esan nahi dudana, adibidez, ipuin batean protagonistaren gurasoak aita eta ama direnean, ez dela azaltzen protagonistak aita bat eta ama bat dituela baizik eta zuzenean ekintzan agertu edo aipatzen direla. Protagonistaren gurasoak bi ama badira, aldiz, ez da berdina gertatzen eta gurasoak bi ama direla azpimarratzen da (*Aitorrek bi ama ditu*).

Begirada atzeraka bota eta familiak haur literaturan izan duen islapena aztertuko dugu. Ipuin tradizionalak begiratzen baditugu ez ditugu aurkituko bi ama dituen pertsonaia, baina bai amaordea daukan edo umezurtza den protagonista. Aitzitik, ipuin

tradizionaletan askotan, ume protagonista abandonatua izaten da, umezurtza da, aita edo ama ez dauka edo amaordea dauka.

Gurasoek umea/k abandonatzen duten ipuinak *Hansel eta Gretel* (1812) eta *Erpurutxo* ditugu. Protagonistak umezurtzak diren haur literaturari dagokionez, *Oliver Twist* (1839), *Peter Pan eta Wendy* (1904), *Tximuen Tarzan* (1912), *Heidi* (1880), *David Copperfield* (1849), *Tom Sawyer* (1878), *Oihaneko liburua* (1894), *OZeko aztia* (1900), *Anne of green gables* (1908), *Aladino*, *Pospoloen neskatxa* (1845)... Amaordea duten pertsonaien ipuinei begira, *Edurnezuri* (1812) eta *Errauskine* (1697) nabarmendu daitezke. Aita edo ama duten pertsonaien literaturan arreta jarriz, *Printzea eta Eskalea* (1881), *Pippi Långstrump* (1952) eta *Bambi* (1923) aurkitu ditut. Azken hauek, familia monoparentalak bezala kalifikatu genitzake. Familia monoparentalek presentzia handia izan dute beti, askotan emakumea zen familiaren ardura hartzen zuena, senarra hiltzen zelako. Orlandok (1997) seinatzen duen moduan, XVIII.mendearen amaieran eta XIX.mendearen hasieran, etxeko nagusi ziren emakumeen islapena nabarmentzen da literaturan, *Mujercitas* (1868) eleberrian, kasu. Eleberri honetan, aita sezezio gudan dago eta bueltatu egiten da, baina asko izan ziren bueltatu ez ziren gizonak eta alargun gelditu ziren emakumeak. *Huckleberry Finn* (1884) eleberriaren kasuan, aita da, protagonista, Huckleberry Finn, hezten duena. (1. eranskina)

Ipuin hauetan edo gehienetan protagonista, haur gizakia edo animalia dela, esperientzia oso gogorak bizitzen ditu bere inguruan dauden persona batzuk mina gauzatzen diotelako. Baina bere azkartasunari esker edo norbaiten laguntzari esker zailtasunetatik ateratzen da.

Nahiz eta esperientzia gogorak jasan esperantza daukate eta aurrera jarraitzen dute protagonista hauek.

Adibide guzti hauek ikusita, protagonista estilo hauek nagusitzearen arrazoia zein den jakitea ondo legoke. Psikologoek haurrak gurasoen, atxikimendu ziur baten beharra dutela azpimarratzen dute osasun psikologiko zein garapen egokia edukitzeko. John Bowlbyk gizakiaren behar primarioa bezala definitu zuen atxikimendua, bestearen interakzioaren beharra dauka gizakiak. Bowlbyk (1973: 31) hau esaten du:

Lo que por motivos de conveniencia denomino teoría del apego es una forma de conceptualizar la tendencia de los seres humanos a crear fuertes lazos afectivos con determinadas personas en particular y un intento de explicar la amplia variedad de formas de dolor emocional y trastornos de personalidad, tales como la ansiedad, la ira, la depresión y el alejamiento emocional, que se

producen como consecuencia de la separación indeseada y de la pérdida afectiva.

Intuizioz, ikusi eta bizi dugunagatik guzti hau baieztatu genezake, horregatik, ume umezurtzaren edo ume ez maitatuaren papera tragikoa bezala kalifikatu daiteke.

Bettelheim (1976) bezalako Freudianoek, maitagarri ipuinak eta bereziki ume abandonatuak edo umezurtzak protagonista bezala dituztenak, hazkuntzari datzekion arazo epidikoak zeharka ebatzea baimentzen dizkietela haurrei baieztatzen dute. Horretaz aparte, hauren autonomia kontzeptua berresten dutela diote.

Haur literaturaren aditu askok, aldiz, ez diote garrantzi berezirik eman eta tropo errepikakorrak bezala kalifikatu dituzte. Narratibarako garraio ziren eta XIX.mendeko erreforma sozialaren aurreko kritika (bizitza modernoko lazturak, kontsumismoa, langile alienazioa).

Beste aukera bat umezurtza jainkoa bilatzen duen gizaki baten arketipoa izatea litzateke. Umezurtzak zailtasun eta sufrimendu egoerak pasatzen ditu egoera tragiko baten ondorioz, baina bukaera zoriontsu bat espero du. Bibliaren kontakizun batean honakoa adierazten da: “azkenean, amaiera zoriontsua edukiko dute justuak, nahiz eta hara iristeko bidea tragikoa eta gogorra izan”. Honekin interpretatu daitekeena gertatutakoa dena delakoa izanda ere, Jainkoan sinesten dutenek onura jasoko dutela da. Horregatik, pentsaera modu hau izanda umezurtzek jarrera alaia, eta baikorra azaleratuko lukete.

Honen zergatia dena delakoa ere, datu bitxia da eta aldatu dena. Izan ere, gaur egungo haur literaturan ez da hain ohikoa protagonistak abandonatuak edo umezurtzak izatea.

Dena den, XIX. mendeko haur literaturan aita, ama eta seme-alabez osatutako familiak islatzen ziren. Orlandoren hitzetan “la literatura infantil del siglo XIX y de la primera mitad del actual, prefirió, como tendencia predominante, presentar en sus páginas ese canon de felicidad doméstica, de equilibrio capaz de sobreponerse ante todo tipo de contingencias” (Orlando, 1997: 1). Adibide moduan, *El pájaro azul* (1909) eta *Peter Pan eta Wendy* (1906) ditugu. *El pájaro azul*-en Tylytlek eta Mylytlek etxetik alde egingo dute baina bueltatuko dira eta bere gurasoekin etxe umil batean bizitzeagatik zein zorionekoak diren konturatuko dira. *Peter Pan eta Wendy* istorioaren kasuan, Wendy, John eta Michael anai-arrebak Darling senar-emaztearekin, bere gurasoekin,

zoriontsu bizi dira eta Peter Panekin (hau umezurtza da) Sekula Ez lurraldera joaten direnean, Wendyk eta Peter Panek ama eta aitaren rola hartuko dute.

XX. eta XXI. mendeko haur literaturan jartzen badugu arreta, familia eredu berriak gehiago islatzen direla ikus dezakegu. Hala nola, Christine Nöstinglerrek *¡Por favor, vuelve a casa!* (1974) eleberrian familia berreraikia plazaratzen du. Orlandok (1997) esaten duen moduan, Christine Nöstingler gataska familiarrak gehien tratatzen dituen autore garaikidetako bat da. Bikoteen apurketari buruz hitz egiten duten bi eleberri aipatu daitezke: *Un marido para mamá* (1972) eta *Una historia familiar* (1981). Roald Dahlek *Matilda*-n (1988) nukleo familiar berri baten sorkuntza erakusten du Matilda bere gurasoekin alde egin beharrean, Honey andereñoarekin gelditzen denean. Alonsoren (2013) hitzekin bat etorritz, zorionez familiari buruzko ikuspuntu berriaren zabalkuntza ahalbidetzen duten autoreak daude, Bronny Fallens idazlea eta Muntsa Vicente ilustratzailea, alegia. Bi hauek *My two super dads* (2011) eta *My super single mum* (2012) ipuinak argitaratu dituzte eta familia nuklear funtzionala familia eredu aukera bakarra ez dela frogatzen dute.

Hala ere, XX. eta XXI. mendeko haur literaturan familia nuklear funtzionalen presentzia nagusitzen da. Gallegok (2015) iradokitzen duen moduan, *Un elefante ocupa mucho espacio* liburuaren barnean *Sobre la falda* (1985) istorioan eta *La familia Delasoga* (1998) ipuinean familia nuklear funtzionalak balio tradizionalekin islatzen dira, aitak etxetik kanpo lan egiten du eta ama etxeko zereginez arduratzen da. Hamarkada honetako ipuina aipatuz, *Mi familia y yo* (2015) jarri genezake adibide moduan. Millaresek (2008) adierazten duen bezala, testu liburuetan eta irakasleentzako gida didaktikoetan ere, familia nuklear funtzionala da gehien islatzen den familia eredu. Autore honek 1996 eta 2003 urteen artean haur eskoletan, 3, 4 eta 5 urteen mailetan, gehien erabiltzen ziren argialetxeak aztertu zituen. Liburuetan agertzen ziren testuen analisisian %80an baino gehiago familia nuklearra agertzen zen, hau da, gainerako familia ereduaren presentzia %20a baino gutxiagokoa zen. Errealitatearekin alderatuz, Euskadin seme-alabak dituzten familia nuklearren portzentajea %34koa da. Beraz, familia aniztasunez jabetzea oztopatzen zutela testuek esan daiteke, Millaresen hitzetan “Entendemos que los materiales curriculares analizados no ayudan suficientemente a los niños de educación infantil a construir y asimilar el concepto actual de familia.” (Millares P., Martín C., 2008: 122).

Literatura liburuei dagokionez, egoera berdina da. Mínguez eta Olmosek (Mínguez, X. Olmos, N., 2013) familia eredu ezberdinak haur eta gazte literatura garaikidean presentziarik ez dutela baieztatzen dute. Hauek lagina bezala kritikak eta prentsa

espezializatuak aukeratutako liburu katalanak hartu zituzten. Liburu hauetan %46an familia tradizionalen agerpena zegoen. Mínguez eta Olmosen hitzetan:

Aunque las tramas rara vez demandan esta situación familiar para resultar creíbles o para que funcionen narrativamente [...] la apelación al mundo familiar tradicional es tan obsesiva que, incluso en los casos en que no resulta nada significativo, se suelen añadir las figuras paternas. (Mínguez, X. Olmos, N., 2013: 251)

Chocolate argitaletxeak Rosa Maestrori, www.masola.org (Madres Solas por Elección) web orriaren sortzaileari eta Familias en el mundo ipuin bildumaren autoreari, egindako elkarrizketa batean hurrengoia esaten zuen ama guraso bakarren inguruko literatura badagoen galdetu ziotenean:

No, muy poquita. Quizá es lógico porque hasta hace pocos años tener un hijo por reproducción asistida era algo que había que callar, por eso de los tabúes sociales. Ahora cada vez son más las personas que lo dicen sin problema alguno y posiblemente las madres solteras seamos las que menos incomodidad tengamos al hablar públicamente de nuestro modelo de familia, de nuestros tratamientos de reproducción asistida. Eso ha hecho que haya muy poco escrito. Pero ahora que empezamos a salir del armario, también vemos nuestras necesidades y una de ellas es esa, la de contarles a nuestros hijos la verdad de su origen. (Maestro, R., 2012: 1)

Familia nuklearra duten testu eta ipuin asko aurki daitezke, baina aldaketak ere badaude, esaterako, aitek eta amek, biek, etxetik kanpo lan egiten dutela edo aitek umeen ardura hartzen dutela (*La familia UF*).

4. HELBURUAK

Ikerketa honek badu helburu nagusi bat, eta helburu hori lortze edo argitze aldera badira ere beste batzuk, espezifikokoak, kontuan izateko modukoak. Beraz, aurretik esan dugun bezala, gaur egun familiaren irudia haur literaturan aztertzeo, lan honetan honako hauek dira helburuak:

Helburu nagusia:

- Familia ereduak haur literaturan duten islapena aztertzea

Helburu espezifikoak:

- Familia kontzeptua definitzea
- Familia eredu desberdinak zehaztu eta definitzea
- Familia ereduaren bilakaera aztertzea
- Gaur egun dauden familia ereduaren datuak islatzea
- Familiaren presentzia daukaten ipuinen azterketa egitea
- Nagusitzen ez diren familia ereduaren trataera nolakoa den ipuinetan aztertzea
- Familia eredu desberdinen inguruan hitz egiten duten ipuinen zerrenda sortzea
- Analisiaren emaitzetatik abiatuz, konklusio batzuk adieraztea

Lan honen erabilgarritasunari begira, zertarako den galderari erantzunez, bi erantzun nagusi daude: familia kontzeptuaren eta ereduaren xehetasunak argitzeko eta hauek haur literaturan duten doitasuna ikusteko. Hau da, familiaren ikuspuntutik gizartearen errealitatea haur literaturan plazaratzen den ikusteko baliagarria izango da.

Hipotesiak:

1. Familia eboluzionatu da eta gaur egun familia mota desberdinak agertzen dira haur literaturan
2. Familia mota guztiek ez dute onarpen sozial berdina haur literaturan
3. Haur literaturan familiaren presentzia handia da
4. Haur literaturan gehien islatzen den familia ereduak, nuklear funtzionala da
5. Haur literaturan familia eredu minoritarioak islatzen direnean, gai nagusia familiaren ezaugarriak azaltzean datza

5. METODOA

Ikerketa hau egiteko, azterketa kuantitatiboa eta kualitatiboa egin da. Aipaturiko helburua lortzeko, eta marko teorikotik abiatuta, hainbat liburu aztertu ziren guk esaniko hipotesiak betetzen ziren ala ez egiaztatzeko. Beraz, lehenik eta behin azterketa fitxa bi diseinatu zen, eta ondoren corpuseko obrak irakurri, aztertu eta emaitzak atera ziren. (2.eranskina)

Corpusa.

Aztertu diren liburuen corpusa bi multzotan bereiztu da, alde batetik zoriz aukeratutako 40 liburu, eta bestetik, aztertzen ari garen gaia espezifikoki lantzen dituzten liburuak. (3.eranskina)

Haur liburu hauen bilaketa eta irakurketa sakona, online egin da. Online egin izan da bakarrik, Covid-19 birusa dela eta, fisikoki baliabideak eskuratzea ezinezkoa izan delako. Corpusa aurrera eramateko iturri ezberdinak erabili dira. Liburu orokorren zerrenda osatzeko youtuben Cuentacuentos Beatriz Montero izeneko kanaletik (Montero, 2020) eta eLiburutegitik (eLiburutegia, 2020) 40 liburu aukeratu dira zoriz, haur literatura irizpidea betetzen zutela kontuan izanik. Hauek familia gaiari buruz hitz egiten zuten edo familiaren presentzia bazegoen aztertuz irakurri, begiratu eta entzun dira. Irakurketa eginda, familia eredu desberdinek zein nolako islapena duten inguruko emaitzak azaldu dira.

Liburu espezifikoen zerrenda osatzeko Biblioteca de Colores bloga oso lagungarria izan da aniztasun familiarrari buruzko izenburuak lortzeko. Horrez gain, googleen egindako bilaketa eta youtuben Cuentacuentos Beatriz Montero izeneko kanala ezinbestekoak izan dira. Liburu espezifikoen zerrenda osatzeko, familia eredu desberdinak azaltzen diren edo familia eredu desberdinak gai bezala duten ipuinen hautaketa egin da hauei ematen zaien trataeran atentzioa jarriz eta amaiera motan begirada jarriz.

Azterketa fitxak.

Mínguez eta Olmosen (Mínguez, X. Olmos, N., 2013) ikerketaren taulak hartu dira oinarri bezala, azterketa fitxa propioak eratzeko. Liburuen corpus-a aztertzeko bi fitxa sortu dira, liburu orokorren fitxa eta liburu espezifikoen. Bi egin dira orokorrean familia mota desberdinen islapena ikusteko eta familia nuklear funtzionalaren nagusitasuna baieztatzeko eta espezifikoki nagusitzen ez diren familia motei ipuinetan ematen zaien

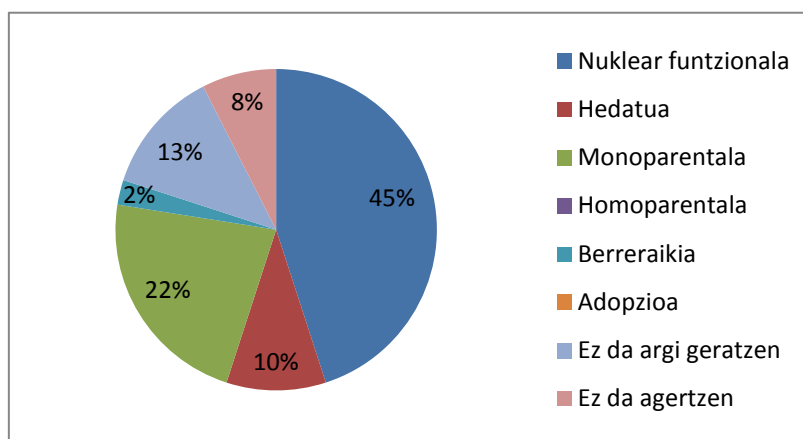
trataera ikusteko. Liburu orokorren fitxan, liburuen izenburua eta familia mota adierazteko laukiak bereiztu dira. Liburu espezifikoaren fitxan izenburuaz eta familia motaz gainera, amaiera mota adierazteko laukia txertatu da.

Liburuak irakurri eta bakoitzaren fitxa bete ostean emaitzak aztertu dira hasieran aipaturiko hipotesiak egiaztatu diren ala ez ikusteko.

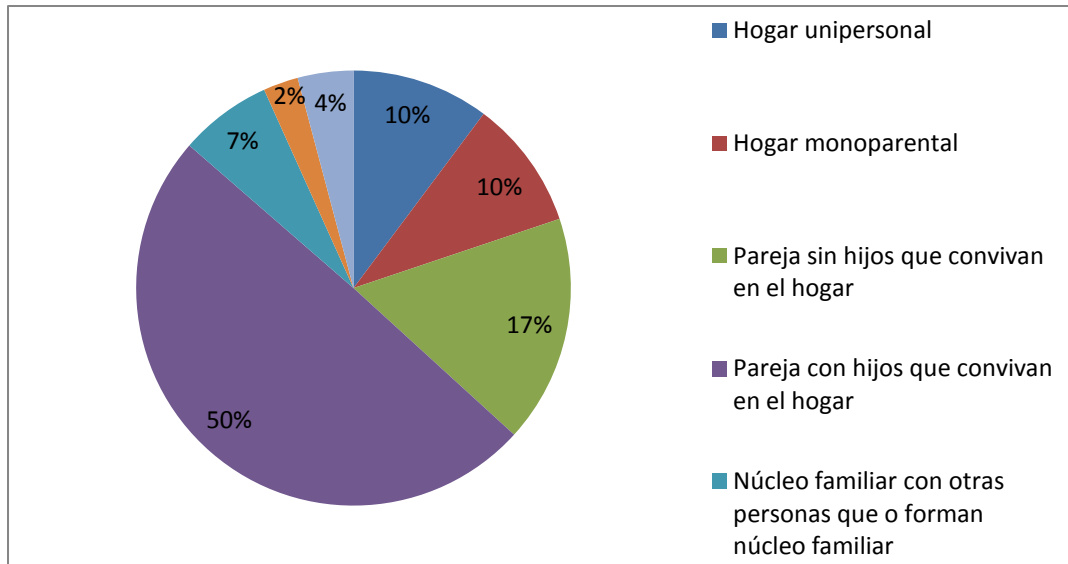
6. EMAITZAK

6.1 Liburu orokorrak

Liburuen zerrenda sortu, ipuin bakoitza irakurri eta aztertu ondoren, datu interesgarriak atera dira. Ipuinetan gehien nagusitzen diren familia ereduak, nuklear funtzionala eta gurasobakarra dira. Zoriz aukeratutako liburuen artean, 40 ipuin izan direla, 18 istorioetan familia nuklear funtzionalaren presentzia dago eta 9tan familia gurasobakarrena. Gainerako 15 ipuinetan, lau ipuinetan familia mota hedatua da, batean berreraikia, bostetan ez da argi geratzen eta hirutan ez da familiarik agertzen.

Datu hauek marko teorikoan islatu den errealitatearekin alderatuz, Espainian seme-alabak dituzten familiak %50a osatzen dute, nagusitzen den familia mota da eta liburuen zerrendan baita. Gainerakoari dagokionez, errealitatearekin desberdintasunak daude. Familia gurasobakarren kasuan, %10eko portzentajea dagokie, liburu zerrenda honetan %22a. Familia hedatuak %4a dira, ipuin zerrenda honetan %10a. Pertsona bakarreko guneak edo bakarrik edo familia ez den pertsonekin bizi direnak %12a osatzen dute, nukleo familiarraz aparte beste pertsona batzuekin batera bizi direnak %7a eta seme-alabarik gabeko guneak % 17a baina ipuin zerrenda honetan ez dira agertu. (INE, 2018)

Aipatu beharrekoa da, adopzio familien, familia berreraikien eta familia homoparentalen datu zehatzik ez dagoela, seme-alabak dituzten familien portzentajearen barnean, %50an sartzen dira, beraz, ezin da zehaztasunez familia mota hauen datuak islatu. Dena den, ipuin orokorren zerrenda honetan ez da familia homoparentalik agertu, ez adopzio familiarik, ez izatezko bikoterik, ez seme-alabarik gabeko guneak, ez pertsona bakarreko guneak eta ez harrera-familiarik. Azken hauek ez azaltzearen arrazoia, ipuin guztietan protagonista haurra/k edo animalia kumea/k izatea da.

Familia nuklear funtzionala agertzen den ipuinen 18 izenburuak hurrengoak dira:

- *Cornelio, Pancho, Simón y yo*
- *Érase una vez en el parque*
- *Lágrimas bajo la cama*
- *Por si no te lo he dicho*
- *Amarillo y redondo*
- *El libro apestoso*
- *Meriendatzera etorri zen tigre*
- *Ha sido el pequeño monstruo*
- *Federico y Federico*
- *Secreto de familia*
- *Nunca jamás tomaré tomates*
- *El rey Hugo y el dragón*
- *Mamá al rescate*

- *¡Hola! ¡Hola!*
- *Little pea*
- *El monstruo amarillo*
- *Me comería un niño*
- *Olivia recibe la navidad*

Zerrenda honen barnean, ipuin batzuetan familiaren presentzia nabaria da eta beste batzuetan ez hainbeste, honen berri irudi bati edo aipamen bati esker daukagu. Horrez gain, familiaren paper, rol eta jokaera desberdinak islatzen dira.

Ipuin batzuetan, oso argi geratzen da familia nuklear funtzionala dela, esaterako, *Cornelio, Pancho, Simón y yo* eta *Érase una vez en el parque* ipuinetan. *Cornelio, Pancho, Simón y yo* istorioan lehenengo parragrafoan Lupek, neska protagonistak, non bizi den eta norekin aurkezten digu, bere animaliekin eta aita eta amarekin, alegia. *Érase una vez en el parque*-n, hasieratik dakigu Grígor, ume protagonista, bere aita eta amarekin bizi dela baina berak parkean bizitzea nahiago lukeela. Horrelako beste hainbat adibide aurkitzen ditugu beste ipuin batzuetan, hala nola, *Secreto de familia*-n protagonista hasieran bere amarekin gosaltzen ari da eta bere aita eta neba lotan daudela argitzen du edo *Olivia recibe la navidad* ipuinean, Oliviak bera eta bere familiak (aita, ama eta neba) gabonetako prestakuntzetan dabilatzatela adierazten duela.

Olivia recibe la navidad

Beste batzuetan badakigu protagonistak aita eta ama dituela baina hauek ez dute presentzia handirik istorioan. *Amarillo y redondo*, *Nunca jamás tomaré tomates* eta *El libro apestoso* ipuinetan, hori gertatzen da. *Amarillo y redondo* ipuinean, Matías, ume protagonista, kanpamentu batera doa eta bere gurasoek autobusera eramaten dutenean soilik, agertzen dira irudian. *Nunca jamás tomaré tomates* ipuinaren kasuan, Juan eta Tolola anai-arrebak dira protagonistak. Juan seme nagusia da eta aitak eta amak Tololaz arduratzea eskatzen diote batzuetan, gurasoei buruz ez dugu informazio gehiagorik istorioan. *El libro apestoso* ipuinaren kasuan, kontakizunean aita eta ama aipatzen ditu protagonistak eta irudi bategatik arreba duela ondorioztatu dezakegu.

Zenbait ipuinetan, nahiz eta ama eta aita agertu, amak protagonismo handiagoa dauka. Ama etxeko zereginez eta seme-alaben zainketaz arduratzen dela eta aitak etxetik kanpo lan egiten duela ikusten da. Honen adibide, *Meriendatzera etorri zen tigrea* eta *Mamá al rescate* dira. *Meriendatzera etorri zen tigrea*-ren pasarte batean amak tigreak dena jan duenez, aitaren afarirako ez dakiela zer egin esaten du. *Mamá al rescate* istorioaren kasuan amak enplegu bat topatu du lau astetarako eta Guille, Lucía eta María zaintzeko pertsona bat behar du. Aitak lan egiten duenez, umezaintzaile bat kontratatzen du. Gauean lanetik bueltatzen denean desastre hutsa topatzen du eta nahastea konpondu behar du beti, aita ez da gehiago aipatzen. Adibide hau etxe askotako errealitatea da, emakumea da etxearen eta seme-alaben ardura hartzen duena, marko teorikoan aipatu bezala, familia nuklear asko azken finean gurasobakarrekoak dira, gurasoetako batek ardura osoa edo gehiena hartzen baitu.

Meriendatzera etorri zen tigrea

Anai-arreben arteko harremana tratatzen duten ipuinak aurkitzen ditugu, *Por si no te lo he dicho* eta *Ha sido el pequeño monstruo*, alegia. Bietan, anai-arreba handiak anai-arreba txikiarengan duen jeloskortasuna erakusten da. *Por si no te lo he dicho* istorioan gurasoek ez dute presentzia handirik, irudi baten bitartez dakigu aita eta ama direla, *Ha sido el pequeño monstruo*-n, ordea, aita eta amaren interbentzioak daude.

Anai-arrebak aipatzen diren ipuin guztietan hirutan (*Mamá al rescate*, *La peor señora del mundo*, *Otso bihozbera*) izan ezik, bi anai-arreba dira eta seme-alabak agertzen diren gainerakoetan, bakarrak dira. Hau da, seme-alaba bat edo bi izatea ohikoena dela irakur dezakegu. Horrela dela baieztatu dezakegu, izan ere, marko teorikoan adierazi den bezala 2017an emankortasunaren indizea 1,31koa zen Espainian.

Hainbat istorioetan umeez haien gurasoen atentzioa eta beharra dutela azaltzen da. John Bowlbyren hitzak berriro erabiliz, interakzioaren beharra dauka gizakiak eta atxikimendua behar primarioa da. (Bowlby, 1973)

El rey Hugo y el Dragón ipuinean ondo ikusten da nola umeez gurasoen beharra daukaten. Hugo oso ausarta da eta primeran pasatzen du erraldoien kontra borrokatzen bere laguna Ivanekin eta bere anaia Marcosekin. Baina bakarrik gelditzean eta gaua heltzean, zarata asko entzuten dira eta aita eta amari laguntza eskatzen die oihuka. *Lágrimas bajo la cama* istorioan, umeez haien gurasoen onespeneraren beharra dutela azaltzen da. Simonek negar asko egiten zuen eta denek, aita, ama, amona, aitona, irakaslea, “Simón eres un llorón” esaten zioten. Malkoak gordetzea erabaki zuen arte, negarra ez zuela erakusten eta bere aitak esan ziola “¡Muy bien, Simón, eres un hombre hecho y derecho!”. Komentario honekin, gizonek negar egitean hauskortasuna erakusten dutela adierazten da eta rol hori ez doala irudi maskulinoarekin. Txikitatik, estereotipo sozialak barneratzen dituzte umeez.

¡Hola! ¡Hola! ipuinean, Lidia, protagonista, bere familiarekin, bere aita, ama eta nebarekin, harremana izaten saiatzen da baina guztiak ordenagailuarekin, mugikorarekin edo tablet-arekin oso okupatuta daude.

Hola, Mamá.

Hola.

Lágrimas bajo la cama

¡Hola! ¡Hola!

Bi ipuinen kasuan, guraso eta semearen arteko elkarrizketez osatuta daude, elkarrizketa horiek kutsu hezitzailea daukate. *Little pea* eta *Me comería un niño* ipuinetan, aita zein ama bere semearengan adi daude, ondo jaten dutela ziurtatzeko.

Aitonaren presentzia dago *Federico y Federico* ipuinean, honetan aitona eta biloba baten arteko harremana ikusten da, Federico aitonaren eta Federico bilobaren artekoa. Federico txikiaren gurasoek nork zaintzen duen nor galdetzen diote bere buruari. Bazzochiren esanak (2013: 60) berriro erabiliz, “La figura del anciano (...) en la literatura infantil se convierte en el compañero de juegos del niño, el que le ayuda a crecer y a formarse como individuo”.

El monstruo amarillo ipuinean, seme-alabak etxetik joan behar direla noizbait erakusten da.

Familia gurasobakarra agertzen den ipuinen 9 izenburuak hauek dira:

- *Copito y el lobo*
- *Dulce como un te quiero*
- *¡No, David!*
- *17 things I'm not allowed to do anymore*
- *Arándanos para sal*
- *Noel Gris*
- *La peor señora del mundo*
- *No te vayas*
- *No te rías Pepe*

Bederatzi ipuin hauetatik, zazpi ipuinetan ama da gurasobakarra eta bi ipuinetan, aita. Errealitatean horrela gertatzen da ere, %82,45ean emakume gurasobakarrak nagusitzen dira eta %17,55a gizonei dagokio. (INE, 2019)

Aita agertzen den ipuinak aztertuz hasiko gara, *Dulce como un te quiero* eta *No te vayas* ipuinetatik, hain zuzen. *Dulce como un te quiero* ipuinean ez da behin ere aita hitza aipatzen, protagonistak bi hartz dira, hartz handia eta hartz txikia, eta ipuinean zehar horrela izendatzen dira beti: “El oso grandote lo alzó alto, muy alto entre las ramas frondosas, pero ¡ay! el oso pequeño desapareció en el interior de un agujero...”. Gaztelaniaz artikuloek generoa bereizten dutenez, eta kontakizunean azaltzen diren egoerengatik hartzak aita eta semea direla susmatzen da. *No te vayas* albumean aita azkenengo orrialdetan agertzen da, baina aita eta alabaren arteko harremana ez da ipuinaren gai nagusia, baizik eta protagonistak, Catalinak, agurrak ez dituela gustuko.

Ama agertzen den ipuinetan, ama eta seme-alaben arteko harremana gehiago islatzen da, esaterako, umek amarengandik jasotzen duten babes, errietak, aginduak eta amodioa islatzen dira. *Copito y el lobo*-n Copito arkumetxoa ikaratuta dagoenean bere ama oihuka deitzen duela ikus dezakegu. *¡No, David!* eta *17 things I'm not allowed to do anymore* ipuinetan protagonistek bihurrikeriak egiten dituzte eta haien amek debeketzen dizkiete. *Arándonos para sal* eta *No te rías Pepe* ipuinetan agertzen diren amak haien seme-alabei zerbait erakutsi nahi diete. *Arándonos para sal* ipuinaren kasuan, ahabiak hartzera eta *No te rías Pepe* ipuinean hildakoarena egitera. Marko teorikoan familia motak deskribatzean aipatu bezala, tradizioz emakumeak zainketa rol hori barneratu izan du eta gaur ere erreproduzitzen jarraitzen da.

Amak rol hau betetzen ez duen ipuina badago, *La peor señora del mundo* izenekoa. Honetan, ama da protagonista, bost seme dituen emakume oso gaiztoa. Bere semeei begietan limoi zukua botatzen die eta gosaltzeko txakur janaria ematen die.

Azkenik, *Noel Gris* ipuinean, Noelek, protagonistak, ama eta arreba dituela badakigu baina amak ez du protagonismorik istorioan.

Familia motak deskribatu direnean Aguadok (Aguado, 2010) emandako informazioa baliatuz familia gurasobakarra izatearen zergati desberdinak egon daitezkeela aipatu da: alarguntasuna, ezkontzatik, bikotetik kanpo seme-alabak izatea, dibortzioa, gurasobartasun aukeratua... Ipuin hauen kasuan, ez daukagu honi buruzko informaziorik, amak eta aitak zuzenean ekintzan aipatzen dira.

Familia hedatua islatzen duten ipuinen 4 izenburuak honakoak dira:

- *El abuelo Tomás*
- *Otso Bihozbera*
- *Tino el cochino*
- *¡No más besos!*

El abuelo Tomás ipuinean Petra eta Jan bere gurasoekin eta aitona Tomasekin bizi dira. Bere gurasoak oso okupatuta daude beti eta Tomasekin jolastu eta primeran pasatzen dute. Baina egun batean, aitona zahar-egoitza batera joatera behartuta ikusten da Petra eta Janen borondatearen kontra. Ipuinak kutsu aldarrikatzailea dauka, aiton-amonak zahar-egoitzetara bidaltzearen kontrakoa.

Otso Bihozbera istorioan Lucas, otso protagonista, bere etxetik joaten da, independizatzeko da eta bere familia agurtzen duenean, etxe berdinean bere aiton-amonekin, aita eta amarekin eta bere anaiekin bizi zela dakigu.

Tino el cochino ipuina, gai nagusi bezala Tinok egiten dituen txerrikeriak ditu baina txerrikeriak egiten dituen bere familiako kideak errieta botatzen diote eta horrela bere familia ezagutzen joaten gara, ama, aita, arreba eta amona, alegia.

¡No más besos! istorioan, Momo tximinoak muxuak ez zaizkiola gustatzen kontatzen digu eta berarekin bizi den familiari, amari, aitari, amonari, lehengusuei eta izebei muxu gehiagorik ez dituela nahi esan die.

¡No más besos!

Familia berreraikia agertzen da *Un papá a la medida* ipuinean. Neska protagonistak bere ama aurkezten digu eta aitari ez duela komentatzen du, zein motatako aita behar duen adieraziz. Amak eta berak egunkarian iragarki bat jartzen dute aita bat bilatzeko baldintza batzuk zehaztuz eta azkenean, aita berriak ez ditu baldintza horiek betetzen baina beste bertute batzuk ditu.

Nahiz eta liburu orokorren zerrendan bakarra agertu familia mota hau gero eta ugariagoa da. (Aguado, 2010)

Bost liburuetan ez da argi geratzen familia mota, hauetan zehazki:

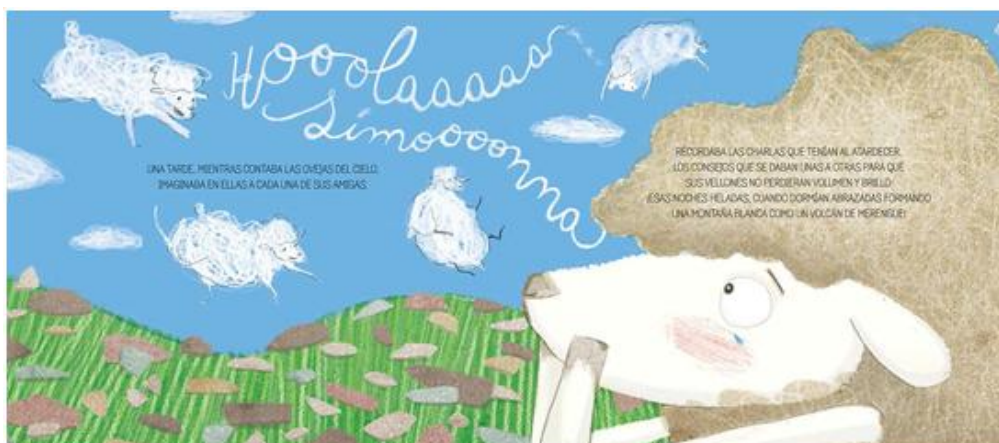
- *Elmer*
- *Abrázame*
- *Coco y Pío*
- *El plan beee*
- *Los cocodrilos copiones*

Elmer, *El plan beee* eta *Los cocodrilos copiones* ipuinetan ez da argi geratzen protagonistek aita, ama, anai-arrebak edo zer duten. Ipuin hauen protagonistak animaliak dira elefante bat, ardi bat eta krokodilo bat, konkretuki. Hirurak bere taldearekin bizi dira, baina ez dira harreman familiarrak zehazten.

Coco y Pío ipuinean kasu berezi bat azaltzen da. Coco krokodiloa eta Pío txoria aldi berean jaio ziren, haien arrautzak bata bestearen ondoan zeuden abandonatutak eta elkarrekin anai bezala hazi ziren. Bakoitzak bere taldea topatzen duenean ez dira moldatzen, jada familia bat zuten eraikia haien artean. Haien artean adoptatu zirela esan dezakegu.

Abrázame ipuinean protagonista Felipe cactus-a da. Felipek irudi ona ematea gustatzen zitzaion familia baten ondorengoa dela kontatzen du eta bere familiak cactus on bat izateko argibideak ematen dizkiola, baina ez ditu familiako kideak zehazten.

Dena den, ipuin hauetan nahiz eta familia mota zein den zehaztasunez ez jakin pertsonaia hauek amodioaren, babesaren eta sozializazioaren beharra dutela adierazten da, azken finean familia adeitsu baten beharra ("Recordaba las charlas que tenían al atardecer (...)").

El plan beee

Beste hiru liburuetan ez da familiarik agertzen:

- *Ez dut ile kizkurrik izan nahi!*
- *Mateo y su gato rojo*
- *Afaltzera etorri zen arkumetxoa*

Ez dut ile kizkurrik izan nahi! ipuinean zein *Mateo y su gato rojo* ipuinean argumentuan ez da kutsu familiarrik adierazten. *Afaltzera etorri zen arkumetxoa* ipuinean aldiz, ez da familia aipatzen baina lotura berezia sortzen da pertsonaien artean, lotura familiarra, azkenean otsoak arkumearen aitaren papera hartzen duela esan daiteke.

Liburu orokorren zerrenda honetan lehen esan bezala, hainbat familia eredu ez dira agertu. Horrez gain, pertsonaia umezurtzik ez da agertzen. Marko teorikoan ipuin tradizioaletan umezurtzen presentzia nabaria dagoela aipatu da, ipuin zerrenda honen emaitzen arabera, gaur egun egoera aldatu da. Badago aldatu ez den alderdi bat. Familia haur literaturan atalean Millaresen (2008) hitzak aipatzen ziren testu liburuetan eta irakasleentzako gida didaktikoetan ere, familia nuklear funtzionala dela gehien islatzen den familia eredu esanez. Ipuin orokorren zerrenda hau ikusita eta Mínguez eta Olmosek (2013) ateratako emaitzekin bat etorriz, haur literaturan berdina gertatzen da.

6.2 Liburu espezifikoak

Liburu espezifikoak gai nagusi bezala familia dute. Gaiaren barnean bitan bereiztuko nituzke ipuinak. Alde batetik, familia mota baten edo gehiagoren berri emateaz gainera beste trama bat tartekatzen dutenak eta bestetik, familia mota horren inguruko kontakizuna adierazten dutenak.

Lehenengo taldetik ipuin hauek daude: *Una gran familia*, *Las cosas que le gustan a Fran*, *Mi papá es un payaso*, *Tango iritsita*, *hiru dira eta ¿Cuándo se irán éstos?*.

Una gran familia ipuinean familia mota asko irudikatzen dira, hauek hain zuzen: gurasobakarra, homoparentala, berreraikia, seme-alabarik gabekoa eta familia nuklear funtzionala. Istorioa kontatzen duena Violeta deitzen da eta bere auzorako jaia prestatu nahi du (Cepillo, bere txakurra berarekin joango da, ezkutatzea gustuko du eta orrialdeetan bilatu beharko dugu). Horretarako, bere auzokideen eta haien ogibideen laguntza beharko du. Laguntza horren bila joaten den bitartean, familia ezberdinak ezagutuko ditugu.

Las cosas que le gustan a Fran ipuinean, ume protagonistak Franek egiten dituen eta gustatzen zaizkion gauzak kontatzen dizkigu, esaterako amatxori besarkatzea, idaztea, patata tortila... Baina badago gauza bat ez zaiona batere gustatzen: Francisca deitzea. Ipuin honetan Franen identitatea amaierara arte ez da jakinarazten eta horrekin jolasten du istorioak, hain zuzen. Izan ere, Fran laburduragatik mutila dela pentsatzen dugu eta neska protagonistaren amaren mutil-laguna dela, baina errealitatean amaren neska-laguna da. Beraz, ipuin honetan familia berreraikia eta homoparentala azaltzen da.

Mi papá es un payaso ipuinean, familia homoparentala agertzen da. Mutil protagonistak bi aita ditu bata medikua da eta bestea pailazoa. Liburuan zehar umeak bere aita pailazoak egiten duena kontatzen du eta honen ogibidearen lan gogorraz ohartzen da.

Tango iritsita, hiru dira errealitatean oinarritutako istorioa da Central Parkeko Zoon gertatutakoa. Ipuin honetan bi pinguino arren istorioa kontatzen da, Roy eta Siloren istorioa. Bi pinguino hauek batera ibiltzen ziren beti eta gainerako pinguino ar eta eme bikoteek egiten zutena errepikatzen zuten, baina arrautzak erruteko garaia heldu zenean ez zuten arrautzarik, harri bat hartu zuten eta txitatzeko txandakatzen ziren emaitzarik lortu gabe. Gramzay jaunak, pinguinoen zaindaria, honetaz konturatu zen eta pinguino arrautza bat eman zien. Denbora pasa eta gero, Tango haien txita maitea jaiio zen, familia osatuz. Pinguinoen bizimodua ezagutzen den aldi berean, Roy eta Syloren istorio bereziaren berri izaten da.

¿Cuándo se irán éstos? ipuinean, familia baten eboluzioa ikusten dugu. Familia nuklear funtzionala izatetik, bereizketaren ondorioz, gurasobakarrak bihurtzen dira aita eta ama, eta ondoren, bikote berriak edukitzean, familia berreraikia sortzera igarotzen dute. Istorioa 7 anaietako bat kontatzen du eta istorioaren korapiloa anaien artean haien anai eta arrebaordeak etxetik botatzeko prestatzen duten plana da. Maltzurkeria

hau eginda, ideia txarra izan dela konturatzen dira eta haien anai-arrebaordeak eta amaordea berreskuratzen joaten dira, denak batera pozik bukatuz.

Beste gainerako ipuinetan, gaia oso zentratuta dago hitz egiten ari den familia motaren inguruko nondik norakoak azaltzera. Hauek dira izenburuak: *La mejor familia del mundo*, *El divorcio de mamá y papá oso*, *Familiario*, *¡Maravillosas familias!*, *El mar a rayas*, *Cloe quiere ser mamá*, *Nora y Zoe, dos mamás para un bebé*, *Te quiero niña bonita*, *Nicolás tiene dos papás* eta *Tengo tres mamás*.

Hauen artean badira bi liburu ipuinak ez direnak, *Familiario* eta *¡Maravillosas familias!*, alegia. *Familiario* liburua, familia mota desberdinak aurkezten ditu eta bakoitzaren azalpen txiki bat ematen du hiztegi poetikoa erabiliz. *¡Maravillosas familias!* liburuaren kasuan, poesia aurkezten da eta animalia desberdinen familiaren eta bizimoduaren berri ematen da. Luisa Guerrerok Gloria Fuertes-en omenean egindako liburua da.

Beste ipuinen artean, badira 3 ipuin gurasoen bereizketa gaia jorratzen dutenak: *El divorcio de mamá y papá oso*, *El mar a rayas* eta *Tengo tres mamás*.

El divorcio de mamá y papá oso ipuinean familia nuklear funtzionala aurkezten da ama, aita eta Ruth eta Dina alabak. Baina egun batean aita eta ama bananduko direla esaten diete alabei. Hortik aurrera Dinak bere bizimodu berria jakinarazten digu, amarekin bizi dela eta asteburuetan aitaren etxera doala badakigu. Dibortzioa ikuspegi baikor batetik kontatzen da, gurasoen arteko tirabiren edo arazoaren inguruan ez da ezer aipatzen eta nahiz eta Dina batzuetan triste jartzen dela adierazi, banaketaren alde positiboak lehenesten ditu ipuinaren bukaera goxo eta zoriontsua eraikiz.

El mar a rayas ipuinean nahiz eta deskribatzen den testuingurua oso fantastikoa izan, gaia dibortzioan nahiko zentratuta dago. Caterina ume protagonistak ez du ondo ulertzen bere gurasoak bananduta egotea zer esan nahi duen eta ipuinean zehar, pertsonaia desberdinen interbentzioak txertatzen dira Caterinari bananduta egotearen alde positiboak azaltzen dizkietenak.

Tengo tres mamás ipuinean familia mota desberdinak ikus ditzakegu. Lehenik eta behin, nuklear funtzionala, gero, gurasobakarra eta ondoren, berreraikia eta homoparentala. Sofia da ume protagonista eta istorioa kontatzen diguna. Hau bere ama Celia eta aita Alfonsorekin bizi zen eta zerrendak egitea gustuko zituen bere laguna Raulekin komentatzeko. Egunduan, bere gurasoak amodiozko 8 muxu eman ordez "repollo" edo "gallina" deitzen zioten bata besteari. Egoera hori egunez egun errepikatzen joan zen eta azkenean, bere gurasoak banandu ziren eta Sofia dena

bikoitza izatera pasa zuen. Aldi honetan, bereizketaren ondorioz, Sofiaren gurasoak gurasobakarrak bihurtu direla ikus dezakegu. Handik gutxira, bere gurasoek bikote berria zuten. Bere aitak Inma izeneko neska eta bere amak Marta izeneko neska. Bi ama berriak haurdun gelditzen dira, baina Sofiak ez du ulertzen nola Marta haurdun egon daitekeen. Celiak esperma-banku batera joan eta esperma horri esker Marta haurdun dagoela azaltzen dio. Hau azaltzeko erabilitako hiztegia argia da konparazio edo metaforarik gabea *Cloe quiere ser mamá* edo *Nora y Zoe dos mamás para dos bebés* ipuinetan ez bezala. Sofiaren egoera ipuinaren hasieratik bukaerara asko aldatzen da. Alaba bakarra izatetik eta aita eta ama bat izatetik, aita bat hiru ama, neba bat eta ahizpa bat izatera pasatzen du. Aldaketa izugarria, honetara moldatzeko arazoak sor litekeela pentsatzea normalena da. Baina ipuinaren kasuan egoera deserosorik ez da deskribatzen. Sofiak dena oso ondo hartzen du, liluraz eta pozez bere zerrendak handitzen direlako. Zerrenda horien eraikuntza ipuinaren gaia nagusia izateko proiektuan geratu direla esango nuke. Nahiz eta zerrenda horiek istorioan zehar tartekatu, familiaren inguruko kontakizunek garrantzi handiagoa dute.

Cloe quiere ser mamá eta *Nora y Zoe dos mamás para dos bebés* aipatu berri diren ipuinetan intseminazio gaia azaltzen da. *Cloe quiere ser mamá* ipuinaren kasuan, ama ezkongabe baten egoera adierazten da, emakume honek ama izan nahi du eta intseminaziora jotzen du guraso bihurtzeko. Familia gurasobakarra aurkezten da.

Nora y Zoe dos mamás para dos bebés istorioaren kasuan, guraso izateko nahiak dituzten bikote homosexuala aurkezten da eta azkenean, insteminazioari esker bere nahia lortzen dutenak, familia homoparentala sortuz. Bi ipuin hauetan, intseminazioa azaltzeko hiztegia ez da literala, “semillita” edo “semillita mágica” hitzen bidez egiten zaio erreferentzia esperuari.

Familia homoparentala agertzen den beste ipuin bat *Nicolás tiene dos papás* izenekoa da. Kasu honetan, familia homoparentala bi aitaz osatuta dago, Pablo eta Sebastián eta haien semeaz, Nicolás. Nicolasek ama daukala agertzen da ere, Clara, baina ez dakigu bere aitaren baten aurreko bikotea den edo ez.

La mejor familia del mundo ipuinean adopzio gaia adoptatuta izango den neskaren ikuspuntutik kontaktzen da. Trataera oso baikorra da, umeak bere familia nolakoa izango den imaginatzen du, munduko familiarik hoberena zein den pentsatuz.

Te quiero, niña bonita ipuinean adopzioaz hitz egiten da ere, baina kasu honetan ama adoptatzailearen ikuspuntutik. Ipuina amak alabari bere adopzio prozesua kontaktzen

ari balitzaio bezala azaltzen da. Adopzio familia osatzeaz gain, gurasobakarra da haurtxo txinatarraren ama.

Ipuin guzti hauetan amaiera zoriontsua da eta kontakizunean zehar ez dira alde negatiboak gehiegi aipatzen. Aipatzekotan gertakari oso puntual bezala eta era goxoa adierazten da, konponbidea edo zoriontasuna laster berreskuratuz.

7. ONDORIOAK

Ikerketa lana egin ondoren eta hasierako pentsamenduak egiaztatuta, planteatutako hipotesi guztiak bete izan dira.

Lehen hipotesian esaten genuen bezala, familia eboluzionatu da eta familia mota desberdinak daude, Agudok (Agudo, 2010) aipatzen dituen batzuen artean: familia hadatuak, familia gurasobakarrak, izatezko bikoteak, seme-alabrik gabeko guneak, familia berreraikiak... Baina, gure hipotesietan aurreikusten genuen bezala, guztiek ez dute onarpen sozial berdina, izan ere, ikusi ahal izan dugun moduan gizarteak ez du berdina onartzen familia homoparentala eta familia nuklear funtzionala, esaterako. Ipuinetan ez dute presentzia eta trataera berdina.

Planteatzen genuen hirugarren hipotesia, Haur literaturan familiaren presentzia nabaria dela, hau ere egiaztatu da, ipuin gehienetan familia agertzen baita. Familia honi begira, nagusitzen den familia mota pentsatu bezala, familia nuklear funtzionala izan da, hau da, aita, ama eta seme-alabaz osaturikoa. Aztertutako ipuinen artean, zoriz aukeratutakoen artean, %45ean familia nuklear funtzionalaren presentzia zegoen. Beraz, laugarren hipotesia ere bete egin da.

Azkenik, gure bosgarren hipotesiari dagokionez, nagusitasun hain handia ez daukaten familiak ipuinetan duten presentzia alderdiari begira, egia da gehienetan familia hauen nondik norakoak azaltzean datzala gai nagusia. *El divorcio de mamá y papá* oso edo *Nora y Zoe, dos mamás para un bebé* ipuinak honen adibide argia dira.

Hipotesien erantzuna badakigu finkatutako helburuak bete direlako. Helburu nagusia soberan bete da, familia erduek haur literaturan duten islapena aztertu izan da, lanaren motorra suposatuz. Halaber, helburu espezifikoak bideratu dira: familia hitza eta kontzeptuaren inguruko hainbat definizio eman dira ahalik eta esanahirik osatuena lortzeko, familia mota ezberdinak aipatu eta hauen ezaugarriak azaldu dira, familiaren bilakaeraren inguruan hitz egin da gaur egungo egoera datuekin islatuz eta ipuin zerrenda luzea aztertu da familiaren presentzia eta trataeran atentziora jarriz, eta ateratako emaitzekin ondorio batzuk lortuz.

Ikerketa honetarako testu eta ipuin desberdinak irakurrita, aniztasun familiarrari buruzko eta gurasoen rolen inguruko kontzientzia gehiago badagoela nabarmendu dut. Baina hala ere, oraindik rol tradizional eta estereotipo sozialen islapena nagusitzen da. Emakumearen eta gizonaren paperei buruz ari naiz. Helduen kasuan, ipuin askotan

emakumea umearen eta etxearen zainketaz arduratzen azaltzen da eta gizona, etxetik kanpoko ogibidearekin lanpetuta.

Atera dudan emaitzarik argiena, guztiok familia baten beharra daukagula da. Familia hori edonolakoa izan daiteke, aita eta ama, ama eta ama, aita eta aita, aita, ama, anai-arrebeekin edo anai-arrebarik gabe, anaiordeekin... Edo ahaidetasun harremanik gabekoa. Baina ziurra da amodioaren, babesaren, sozializazioaren beharra daukagula eta familiak hori helarazten digula.

Ikerketa lan hau, familia aniztasunaren inguruan kontzientzia gehiago hartzeko eta haur literatura ikuspegi kritikoago batetik ikusteko baliagarria izan da niretzat. Horrez gain, ipuin tradizionalen eta gaur egungo ipuinen arteko ezberdintasunei eta antzekotasunei erreparatzeko aukera izan dut, haur literaturak jasan duen eboluzioa nabarmenduz. Ipuin zerrenda bi osatu ditut, ipuin onak eta ez hain onak ezagutuz. Biak hezigarriak suertatu zaizkit etorkizunean eskoletan kontatu nahi dudana eta ez dudana kontatu nahi gaiaren inguruan hausnartzeko.

8. MUGAK ETA HOBEKUNTZA PROPOSAMENAK

Ikerketa lan hau egiteko topatu izan dudan mugarik edo oztoporik handiena baliabideak fisikoki eskuratu ezin izana izan da. Covid-19 birusa dela eta, informazio eta haur liburu guztiak online eskuratu ditut. Hau momentu batzuetan zaila izan da. Alde batetik, aipatu nahi nituen ipuin batzuk lanetik kanpo gelditu direlako ezin nituelako irakurri eta beste aldetik, euskaraz idatzitako literatura gutxi edo ia ezer islatu dudalako, hizkuntza honetan online dagoena murrizta delako. Beraz, egoera beste bat izan balitz euskaraz idatzitako ipuin gehiago aipatu eta ipuin espezifikoen zerrendan ipuin batzuk beste batzuetatik aldatu izan nituzke.

Horrez gain, adopzio familien eta familia homoparentalen inguruko datu gehiago eskuratzea interesgarria izango litzateke familia mota desberdinen presentzia zehazteko. Honen harira, datuen fidagarritasuna ahalik eta hobereena izateko, liburuen lagina handiagoa balitz emaitza irmoagoak eskuratuko lirateke. Ikerketa hau era sakonago batean aurrera eramateko aukerak badaude.

9. ESKERRAK

Lehenik eta behin, nire tutoreari, Xabier Etxaniz Erleri eskerrak adierazi nahi dizkiot. Ikerketa lana aurrera eramateko ezinbestekoa izateagatik. Benetan eskertzen diot haren prestutasuna emailak erantzutean, egindako zuzenketak eta kontseiluak eta nituen zalantzen argitzea.

Bigarrenik, nire familiari, eskaini didaten heziketagatik eta anai-arreba guztiei nahi izan duguna ikastea uzteagatik, bultzatzeagatik eta posible egiteagatik.

Azkenik, graduko lagunei, lau urte hauetan emandako sostenguagatik.

Eskerrik asko guztiei.

10. ERREFERENTZIAK

Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. *Ley 30/1981, de 7 de julio, por la que se modifica la regulación del matrimonio en el Código Civil y se determina el procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación y divorcio*. Honako webgunetik berreskuratuta:
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1981-16216>

Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. (2005). *Resolución-circular de 29 julio de 2005, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre matrimonios civiles entre personas del mismo sexo*. Honako webgunetik berreskuratuta:
[https://www.boe.es/eli/es/res/2005/07/29/\(1\)](https://www.boe.es/eli/es/res/2005/07/29/(1))

Aguado, L. (2010). Familia ereduak gaurko eskolan. *Tantak*. Honako webgunetik berreskuratuta: <https://www.ehu.eus/ojs/index.php/Tantak/article/view/2201/2270>

Bettelheim, B. (1976). *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Barcelona: Crítica.

Bowlby, J. (1973). *Separation: Anxiety & Anger Attachment and Loss (v. 2)*. Londres: Hogarth Press.

eLiburutegia. (2020). *Haur eta gazte literatura*. Honako webgunetik berreskuratuta:
<http://www.eliburutegia.euskadi.eus/buscar?materia=27&locale=eu>

Euskal Estadistika Erakundea. (2018). *Familias por tipo y tamaño medio (en miles). 2016*. Honako webgunetik berreskuratuta:
http://www.eustat.eus/elementos/ele0004400/Familias_por_tipo_y_tamano_medio_en_miles/tbl0004447_c.html

Euskal Estadistika Erakundea. (2020). *Familia*. Honako webgunetik berreskuratuta:
https://eu.eustat.eus/documentos/elem_1755/definicion.html

Gallego, N. (2015). *Familia y literatura infantil: nuevos modelos para una nueva literatura* (trabajo de fin de grado). Universidad de Sevilla, Sevilla.

Hiru.eus. (2020). *Gizarte-taldeak. Familia*. Honako webgunetik berreskuratuta:
<https://www.hiru.eus/eu/ciencias-sociales/los-grupos-sociales-la-familia>

Instituto Nacional de Estadística. (2018). *Estadística de matrimonios. Movimiento natural de la población*. Honako webgunetik berreskuratuta:
https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176999&menu=ultiDatos&idp=1254735573002

Instituto Nacional de Estadística. (2018). *Fenómenos demográficos por comunidades y ciudades autónomas y tipo de fenómeno demográfico*. Honako webgunetik berreskuratuta: <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=6567#!tabs-tabla>

Instituto Nacional de Estadística. (2018). *Población residente por comunidades y ciudades autónomas según tipo de hogar y densidad de población*. Honako webgunetik berreskuratuta:
<https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?path=/t20/p274/serie/def/p05/&file=03010.px#!tabs-tabla>

Instituto Nacional de Estadística. (2019). *Número de hogares por provincias según tipo de hogar y número de habitaciones de la vivienda*. Honako webgunetik berreskuratuta:
<https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?path=/t20/p274/serie/def/p03/&file=03003.px#!tabs-tabla>

Instituto Nacional de Estadística. (2019). *Número de hogares monoparentales según sexo, edad y estado civil del progenitor*. Honako webgunetik berreskuratuta:
<https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?path=/t20/p274/serie/prov/p01/&file=01017.px#!tabs-tabla>

Margarida, A. eta Ferreira, C. (Ed). (2013). *La familia en la literatura infantil y juvenil*. España: Asociación Literaria Nedro. Honako webgunetik berreskuratuta:
<http://anilij.uvigo.es/wp-content/uploads/2017/04/4.pdf>

Montero, B. (2020). *Cuentacuentos Beatriz Montero* [YouTube]. Honako webgunetik berreskuratuta: <https://www.youtube.com/user/BeatrizMontero/videos>

Orlando, A. (1997). Tratamiento de la familia en la literatura infantil y juvenil contemporánea.

Lectura y vida. Honako webgunetik berreskuratuta:

http://www.lecturayvida.fahce.unlp.edu.ar/numeros/a18n3/18_03_Rodriguez.pdf

Real Academia Española. (2020). *Familia*. Honako webgunetik berreskuratuta:

<https://dej.rae.es/lema/familia>

11. ERANSKINAK

11.1 → 1.eranskina: Familia haur literaturan

Gurasoek umeak abandonatzen dituzten ipuinak:

Hansel eta Gretel → Grimm anaiek bildutako ipuina da. Hansel eta Gretel bere aita eta amaordearekin bizi ziren. Oso pobreak ziren, ia jatekorik izan gabe. Egun batean amaordeak Hansel eta Gretel basoan abandonatzeko konbentzitzen du aita.

Erpurutxo → Charles Perraultek idatzitako kontaketa da. Erpurutxo hatz txiki bat bezain txikia jaiotako haurra zen. Egurgile baten eta bere emakumearen 7 seme-alabetatik gazteena zen. Hain pobreak ziren, gurasoek seme-alabak basoan abandonatzera behartuta ikusi zirela.

Protagonistak umezurtzak dituzten haur literatura.:

Oliver Twist → Charles Dickens 1837 eta 1839 urteen artean entregaz argitaratutako istorioa da. Istorioaren protagonista Oliver Twist da, mutil umezurtza. Honek bere bizitzaren lehenengo urteak Mann andrearen umerzurztegian ematen ditu Londresera ihes egitea erabakitzen duen arte. Han zorro-lapur banda batean sartuko da eta pobreziaren giroa eta eraginak ikusiko ditu.

Peter Pan eta Wendy → James M. Barrie idazle eskoziarrak idatzitako eta umeentzat zuzenduriko antzerki-lana da. Lanak Peter Pan-en, hegan egiten duen eta hazi nahi ez duen haurraren eta Sekula Ez lurraldean Wendy, John eta Michael Darling anai-arrebekin, kanpaitxo maitagarriarekin, ume galduekin eta Garfio kapitain gaiztoarekin bizitako abenturen istorioa kontatzen du. Hemen umezurtzen presentzia Peter panekin eta ume galduekin ikusten da eta familia tradizionala Darling anai-arreba eta gurasoekin.

Tximuen Tarzan → Edgar Rice Burroughs idatzitako eleberri multzoa da. Tarzan liburuaren protagonista da, haur txiki bat izanda bere gurasoak hil eta Kala maganiak (tximua) adoptatu zuen. Oihanean bizi da beste animalia bat bezala.

Heidi → Johanna Spyri idazle suitzarrak 1880an idatzitako haur liburua da. Heidi umezurtza da eta bere izeba Dettek zaintzen du, baina egun batean honek lanpostu on bat aurkitzen du eta bere aitonaekin mendira bizitzera eramaten du.

David Copperfield → 1849.urtean kapituloka argitaratutako eta Charles Dickens idatzitako eleberria da. David jada aitarik gabe jaio zen. David 7 urtez bizi izan zen bere amarekin hau berriro ezkondu zen arte, Yarmouthra bidali zutela. Bere etxera amarekin bueltatu zenean haurdun zegoen. Biei aitaordeak eta izebaordeak ez zieten bizitza batere errazten eta Daviden bizitza gehiago zaildu zen bere ama eta anaia erditzean hil zirenean.

Tom Sawyerren abenturak → Mark Twainek idatzitako eleberria da (1876-78). Tom Sawyer umezurtzaren haurtzaroaren abenturak kontatzen ditu, «St.Petersburg»-en Sezesioko Gerrako antebellum-ean zehar hazten dena (herri asmatua).

Oihaneke liburua → Rudyard Kiplingek 1894an idatzitako fikzio eleberria da. Bikote batek eta haien semea, Mowgli, Shere Khan tigrearen atzaparretatik ihes egin dute; zoritxarrez, semea oihanean galdu zaie. Mowgli umezurtz bihurtuta, otso familia batek salbatu eta semetzat hartu dute. Oihanean otsoen artean hazirik, Baloo hartza eta Bagheera pantera ditu lagunik onenak.

OZeko aztia → 1900. urtean L. Frank Baum idazle estatubatuarrak idatzitako haurrentzako eleberria da. Liburu honek, Oz-eko lurtean Dorothy Gale deitutako neskatxa baten abenturak kontatzen ditu. Dorothy Gale 14 urteko neska umezurtza da Kansasen bere izeba Emmarekin, bere osaba Henryrekin eta bere txakurra Totorekin bizi dena.

Anne of green gables → Lucy Maud Montgomery kanadiarrak 1908an idatzitako liburua da. Lanak Anne Shirley neska umezurtzaren bizitza kontatzen du, bere irudimenezko izaera eta jarrera bizkorrari esker, Avonlea-ko biztanle guztiak liluratzea lortzen duena.

Aladino → Mila gau eta bat gehiago istorioetako bat da, XVIII.mendean txertatutakoa. Istorioa Ekialde Ertaineko hiri batean kokatuta dago eta Aladino deitutako gazte pobre bati buruz doa. Aladino sorgin gaizto batez errekrutatua izaten da, hau Aladinoren aita hildaren anaia dela esanez. Sorgin gaiztoaren intentzioak Aladinok sartzten diren pertsonak atxilotzen dituen kobazulo magiko baten barnean dagoen olio lanpara berreskuratzea da.

Pospoloen neskatxa → Hans Christian Andersenek 1845an argitaratutako ipuina da. Pospoloak saltzen zituen neska umezurtz baten istorioa kontatzen du Urtezahar-gauan.

Amaordea duten protagonisten ipuinak:

Edurnezuri → Grimm anaiek bildutako ipuina da. Edurnezuri bere ama eta aitarekin bizi zen baina bere ama hil eta aita beste emakume batekin ezkondu zen. Emakume hori azti oso boteretsua zen, berekoia eta gaiztoa eta Edurnezuri ez zuen maite ispilu magikoak bera baino politagoa zela esaten ziolako. Jeloskortasunez eta amorruez bete Edurnezuri hiltzea agindu zuen.

Errauskine → Bertsio ezberdinak ditu baina Charles Perraultenean jarriko dugu arreta. Errauskine bere aita, ama-ordea eta ahizpa-ordeekin bizi zen. Egun batean bere aita hiltzen da eta ama orde eta ahizpa-ordeekin gelditzen da. Hauek Errauskine ez dute batere ondo tratatzen eta neskame bezala haien esanetara lan egitea agintzen diote. Egoera honen aurrean Errauskine oso triste sentituko da, baina maitagarriaren laguntza edukiko du.

Aita edo ama duten pertsonaien literatura:

Printzea eta eskalea → Mark Twainek idatzitako eleberria da (1881). 1547an girotuta dago eta itxura fisiko berdina duten bi umeen istorioa kontatzen du: Tom Canty eta Eduardo. Tom Canty Londresen, Offal Courten, berataz abusatzen duen bere aitarekin bizi den eskale bat da. Eduardo printzea da, Ingalaterrako Enrique VIIIren semea, hiltzen denean bere erreleboa hartzen duena.

Pippi Långstrump → Astrid Lindgren idatzitako istorioa da. Pippi Langstrumpek izaera bihurria eta irudimentsua daukan eta *Nelsson jauna* tximinoaren eta *Mutil txiki* zaldiaren konpainian bakarrik bizi den neska da. Bere aita pirata da eta ez du askotan ikusten. Bizitza guztiz autonomoa eramaten du, eskolara joan gabe eta Tommy eta Annika lagunekin nahi duenean jolasten.

Bambi, bizitza bat basoan → Felix Saltének idatzitako eta 1923an argitaraturako istorioa da. Bambi bere amarekin bizi da basoan baina egun batean sute baten ondorioz, ama hiltzen da eta bakarrik gelditzen da Bambi.

11.2 → 2. eranskina: Liburu azterketa fitxak

Liburu orokorrak

Izenburua	Nuklear funtzionala	Hedatua	Homoparentala	Adopzioa	Berreraikia	Gurasobakarra	Ez da argi geratzen	Ez da agertzen
<i>Copito y el lobo</i>						X		
<i>Cornelio, Pancho, Simón y yo</i>	X							
<i>Dulce como un te quiero</i>						X		
<i>Elmer</i>							X	
<i>Érase una vez en el parque</i>	X							
<i>¡No más besos!</i>	X							
<i>¡No, David!</i>						X		
<i>Lágrimas bajo la cama</i>	X							
<i>Abrázame</i>							X	
<i>17 Things I'm Not Allowed to Do Anymore</i>						X		
<i>Ez dut ile kizkurik izan nahi!</i>								X

Un papá a la medida

X

<i>Porsi no te lo he dicho</i>	X							
<i>Amarillo y redondo</i>	X							
<i>El libro apestoso</i>	X							
<i>Mateo y su gato rojo</i>								X
<i>Meriendatzer a etorri zen tigrea</i>	X							
<i>Coco y Pío</i>							X	
<i>Arándanos para sal</i>						X		
<i>Ha sido el pequeño monstruo</i>	X							
<i>Afaltzera etorri zen arkumetxoa</i>								X
<i>Noel gris</i>						X		
<i>Federico y Federico</i>	X							

¡Hola! ¡Hola!

X

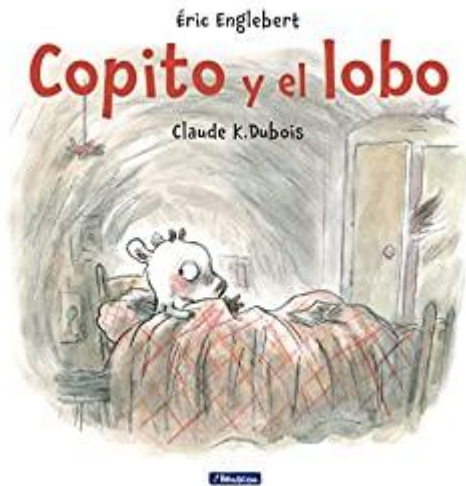
<i>Little pea</i>	X							
<i>El monstruo amarillo</i>	X							
<i>Me comería a un niño</i>	X							
<i>Olivia recibe la navidad</i>	X							

Liburu espezifikoak

Izenburua	Familia mota	Amaiera
Una gran familia	Gurasobakarra Homoparentalak Berreraikia Seme-alabarik gabekoa Familia nuklear funtzionala	Zoriontsua
Las cosas que le gustan a Fran	Berreraikia Homoparentala	Zoriontsua
Mi papá es un payaso	Homoparentala	Zoriontsua
Tango iritsita, hiru dira	Homoparentala	Zoriontsua
La mejor familia del mundo	Adopzio familia	Zoriontsua
El divorcio de mamá y papá oso	Gurasobakarrak (bereizketaren ondorioz)	Zoriontsua
Familiario	Nuklear funtzionala Berreraikia Homoparentala Adopzio familia Familia hedatua Gurasobakarra	Zoriontsua
¡Maravillosas familias!	Nuklear funtzionala Gurasobakarra	Zoriontsua
El mar a rayas	Gurasobakarrak (bereizketaren ondorioz)	Zoriontsua
Cloe quiere ser mamá	Gurasobakarra	Zoriontsua
Nora y Zoe, dos mamás para un bebé	Homoparentala	Zoriontsua
Te quiero, niña bonita	Adopzio familia Gurasobakarra	Zoriontsua
¿Cuándo se irán éstos?	Nuklear funtzionala Gurasobakarrak (bereizketaren ondorioz) Berreraikiak	Zoriontsua
Nicolás tiene dos papás	Homoparentala Berreraikia	Zoriontsua
Tengo tres mamás	Nuklear funtzionala Berreraikia Homoparentala	Zoriontsua

11.3 → 3. eranskina: Liburuen zerrendak

11.3.1 Liburu orokorren zerrenda

Escritor/a: Éric Englebert
Ilustrador/a: Claude K. Dubois
Traductor: Araceli Ramos Cardona; Vanesa Pérez-Sauquillo
Editorial: Beascoa
Año: 2017
Copito y el lobo es un cuento muy dulce, ideal para tratar los miedos infantiles, la amistad y la aceptación de las diferencias. Es hora de dormir, pero Copito oye un ruido...

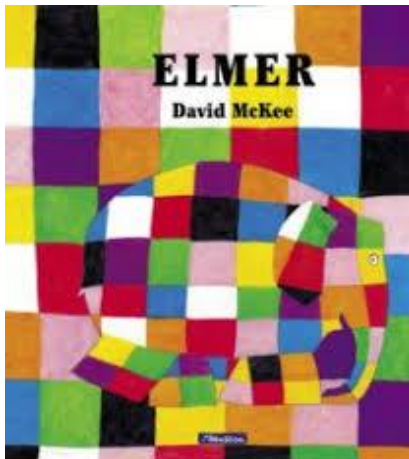
Título: Cornelio, Pancho, Simón y yo
Escritor/a: Ramón Acín
Ilustrador/a: Daniel Esteve Manyá
Editorial: Metaforic club de lectura
Año: 2017

La mirada de la infancia revela ángulos de la realidad que los adultos, desde la altura de la edad y la experiencia, han perdido la capacidad de percibir y connotar. Entroncar esa mirada y el punto de vista de un autor de literatura, para lograr una voz narrativa que suene natural es un reto a lograr. Ramón Acín lo satisface con creces en 'Cornelio, Pancho, Simón y yo?', ofreciéndonos un relato que transmite autenticidad encarnada en la niña protagonista, quien habla, desde la quietud forzada de un accidente, sobre sus animales de compañía y, de paso, acerca del entorno familiar que la rodea.

Título: Dulce como un te quiero
Escritor/a: Petra Brown Marina Montero
Ilustrador/a: Petra Brown
Editorial: Beascoa
Año: 2014

El oso chiquitín y el oso grandote recorren el bosque en busca de un aroma muy especial. Un aroma dulce como un te quiero.

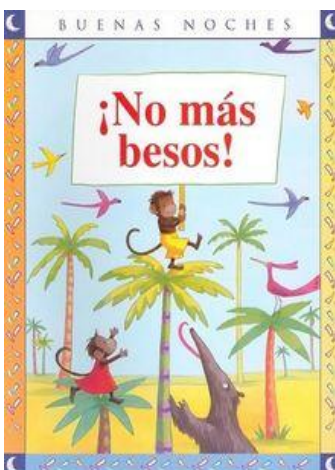
Izenburua: Elmer
Idazlea: David McKee
Ilustratzailea: David McKee
Itzultzailea: Aiora Jaka Irizar
Argitaletxea: Erein
Urtea: 2012

Elmer elefantea ortzadarra bezain koloretsua da. Hori dela eta, bere taldeko elefanteek barre egiten diote. Besteek bezala elefante-koloreko azala balu, inork ez lioke barrerik egingo, eta horrek hobeto sentiaraziko luke Elmer, ezta? Ondorioek beste zerbait erakusten dute, ordea. David McKee idazle eta ilustratzailearen ipuin dibertigarri hau banakotasunaren eta barraren aldeko aldarrikapen sutsua da.

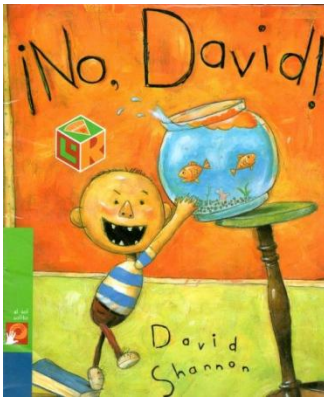
Título: Érase una vez en el parque
Escritor/a: Juan Kruz Igerabide
Ilustrador/a: Antton Olariaga
Editorial: Metaforic club de lectura
Año: 2017

A Grigor lo que más le gusta es estar en el parque, y tanto que se quiere quedar a vivir allí. Y es que en el parque Grigor encuentra grandes amigos: no sólo los niños, también una abeja muy especial, que cuidará de él y le mostrará otros animales que viven con ella en el parque.

Título: ¡No más besos!
Escritor/a: Emma Chichester Clark
Ilustrador/a: Emma Chichester Clark
Traductor: Cristina Puerta
Editorial: Norma
Año: 2009

Momo, un pequeño y enfurecido mono, se rebela ante sus familiares y amigos porque no le gusta que le den besos ni que otros se besen entre sí. Solo cuando nazca su hermanito descubrirá cuál es el verdadero valor de un beso. ¡No más besos! es un cuento que llega al corazón de sus lectores, no solo por sus magníficas ilustraciones, sino por la sencillez y la dulzura de su contenido. El lector aprende que lo que puede ser cursi o tonto es también una gran expresión de amor.

Título: ¡No, David!
Escritor/a: David Shannon
Ilustrador/a: David Shannon
Traductor: Teresa Mlawer
Editorial: Everest
Año: 2016

David es un niño que se porta mal en la casa. Su mamá siempre está gritando "No, David."

Título: Lágrimas bajo la cama
Escritor/a: Ana Meilán
Ilustrador/a: Marta Mayo
Editorial: Entre nubes y cuentos
Año: 2017

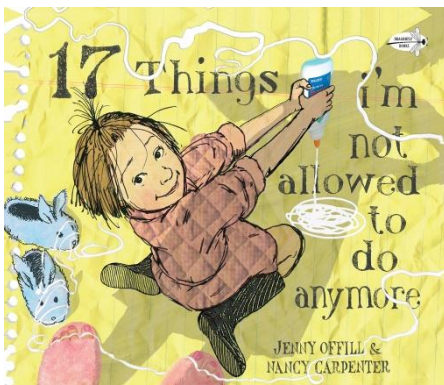
El pequeño Simón cansado de que todo el mundo le llame llorón, decide guardar en botes debajo de la cama sus lágrimas y las de todo aquel que llora, pero... ¿Qué pasaría si el mundo se quedara sin lágrimas?

Título: Abrázame

Escritor/a: Simona Ciralo
Ilustrador/a: Simona Ciralo
Editorial: SM
Año: 2016

¿Has necesitado alguna vez que alguien te dé un abrazo? Así es como se siente Felipe, el joven cactus, pero su familia no es cariñosa. Los cactus pueden ser muy ariscos, ya se sabe. Así que un día, Felipe sale de viaje en busca de un amigo y, quizá, de un abrazo.

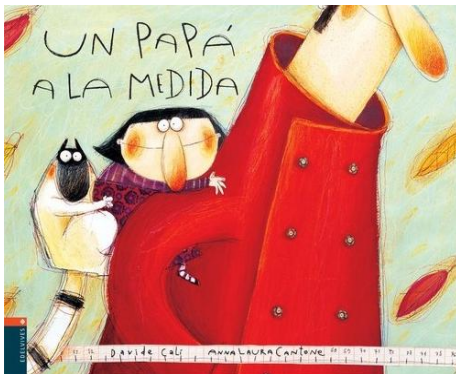
Izenburua: 17 Things i'm not allowed to do anymore
Idazlea: Jenny Offill
Ilustratzailea: Nancy Carpenter
Argitaletxea: Schwartz & Wade Books
Urtea: 2011

Una historia de risa con todas las cosas divertidas que los adultos nunca te dejan hacer. Qué difícil es ser un niño, cuando incluso las (aparentemente) mejores ideas encuentran resistencia.

Izenburua: Ez dut ile kizkurrik izan nahi
Idazlea: Laura Ellen Anderson
Ilustratzailea: Laura Ellen Anderson
Itzultzailea: Uxue Rey Gorraiz eta Fer Rey Escalera
Argitaletxea: Picarona
Urtea: 2019

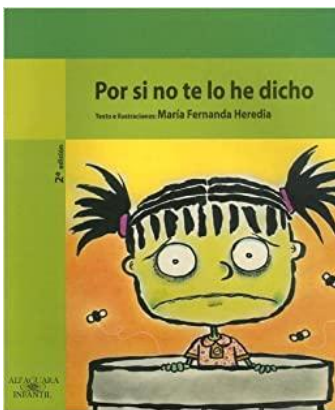
Ipuinaren neska protagonistak, ile luzea eta kizkurra, oso kizkurra dauka. Baina berari ez zaio batere gustatzen eta lisatzen saiatzen du.

Título: Un papá a la medida
Escritor/a: Davide Cali
Ilustrador/a: Anna Laura Cantone
Editorial: Edelvives
Año: 2005

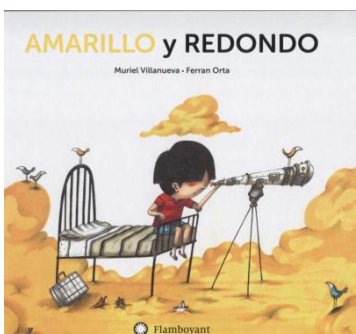
En este cuento una niña relata todas las cualidades que tiene su mamá...lo grande, fuerte, inteligente, deportista y lo bien que se le da hacer puzzles.

No tiene papá y desea encontrar un papá a la medida de su mamá...igual o más grande...fuerte...inteligente...deportista y que sepa hacer puzzles como su mamá!!

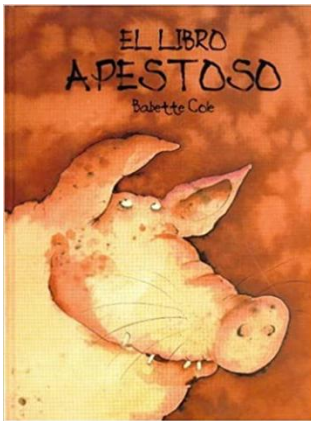
Título: Por si no te lo he dicho
Escritor/a: María Fernanda Heredia
Ilustrador/a: María Fernanda Heredia
Editorial: Alfaguara
Año: 2003

Las hermanas a veces tienen celos, chinchan y se hacen rabiar, pero siempre se quieren. Estas dos hermanas siempre están discutiendo, se odian y se adoran. Pero ¿qué es lo que NUNCA se han dicho?

Título: Amarillo y redondo
Escritor/a: Muriel Villanueva
Ilustrador/a: Ferran Orta
Editorial: Flamboyant
Año: 2018

Han llegado las vacaciones y toca ir de campamento. Pero a Matías no le apetece nada. Tiene un secreto amarillo y redondo que cada noche se le aparece entre las sábanas y que no quiere compartir. ¿Cuál será este molesto secreto? ¿Conseguirá liberarse de él y disfrutar del campamento?

Título: El libro apestoso
Escritor/a: Babette Cole
Ilustrador/a: Babette Cole
Traductor/a: Francisco Segovia
Editorial: Fondo de Cultura Económica
Año: 1994

Los olores de la basura, la col, el pescado, los cerdos, los camellos, los ratones, los calcetines y los calzones son algunos de los que aparecen en este libro que, pese a todo, huele muy bien... ¿Has pensado cuántas cosas son realmente apestosas? Un viaje en verso por el mundo de los olores.

Título: Mateo y su gato rojo
Escritor/a: Silvina Rocha
Ilustrador/a: Lucía Mancilla Prieto
Editorial: Syncretic
Año: 2017

A Mateo le regalaron un cuaderno de hojas blancas y lisas donde dibuja un gato rojo y feliz. Pero los días van pasando y el gato pierde su sonrisa. Mateo se preocupa y agrega dibujos para que su gato esté contento. Y así sigue, hasta que se da cuenta de que esa no es la solución. Entonces se pone a pensar qué puede hacer para que su gato vuelva a ser feliz y, al fin, lo descubre.

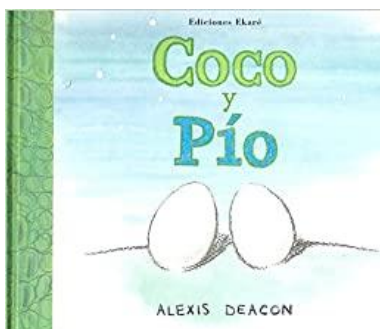
Meriendatzera
etorri zen
tigrea

Judith Kerr

Izenburua: Meriendatzera etorri zen tigrea
Idazlea: Judith Kerr
Ilustratzailea: Judith Kerr
Itzultzailea: Manu López Gaseni
Editorial: Kalandraka
Año: 2010

Ate joka dabilena ez da esne-saltzailea, ez egunkari-banatzailea, ez eta Sofiaren aita ere, tigre goseti bat baizik. Adeitasunez, meriendatzera gonbidatu dute, baina azkenean etxeko jaki guztiak jan eta edari guztiak edango ditu, baita kanilako ur guztia ere.

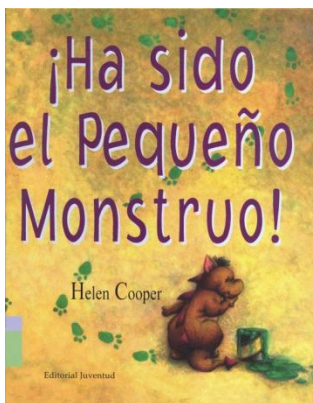
Título: Coco y Pío
Escritor/a: Alexis Deacon
Ilustrador/a: Alexis Deacon
Editorial: Ediciones Ekaré
Año: 2014

De dos huevos pequeños nacen un cocodrilo y un pájaro. Hola, hermano, se saludan. Coco y Pío aprenden a hacer todo juntos: comer, volar, flotar, cantar, y cuidar el uno del otro. Hasta que un día terminan en un lago lleno de cocodrilos y un bosque lleno de pájaros.

Título: Arándanos para sal
Escritor/a: Robert McCloskey
Ilustrador/a: Robert McCloskey
Editorial: Corimbo
Año: 1948

¡Clin, clan, clun! Sal y su mamá van a recoger arándanos a la Colina Azul, y al mismo tiempo una mamá osa con su hijito se preparan para el invierno comiendo arándanos. Sal y el osito se confunden: Sal sigue a la mamá osa sin darse cuenta, mientras que el osito sigue a la mamá de Sal. ¿Conseguirá cada mamá volver a casa con su hijo?

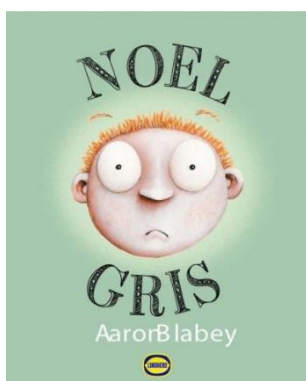
Título: ¡Ha sido el pequeño monstruo!
Escritor/a: Helen Cooper
Ilustrador/a: Helen Cooper
Traductor/a: Christianne Scheurer
Editorial: Editorial Juventud
Año: 1999

Un cuento que trata los celos de una niña con la llegada de su nuevo hermanito.

Izenburua: Afaltzera etorri zen arkumetxoa:
Idazlea: Steve Smallman
Ilustratzailea: Joelle Dreidemy
Itzultzailea: Jone Hualde Estremera
Argitaletxea: Cenlit
Urtea: 2017

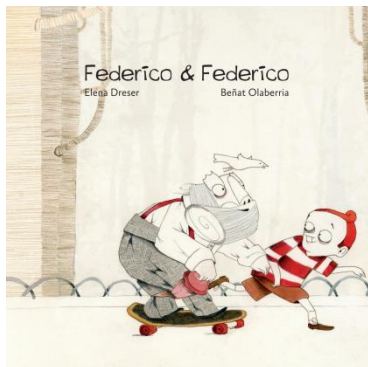
Gosez amorratzen zegoen otso zahar batek, ustekabeen, arkumetxo baten bisita jaso du, eta harekin erregosi goxo bat prestatzeko irrikaz dago. Arkumeak, ordea, ez du otsoaren afaria izan nahi, haren laguna baizik...

Título: Noel Gris
Escritor/a: Aaron Blabey
Ilustrador/a: Aaron Blabey
Traductor/a: 0
Editorial: Limonero
Año: 2017

De todas las cosas que un niño puede hacer, la que más le gusta a Noel Gris es protestar. Pero un día, de tanto protestar, a Noel Gris se le cae la cabeza. Desde entonces, tendrá que adaptarse a su realidad descabezada y aprender a tomar las cosas con menos disgusto. Y así

se dará cuenta de que incluso protestar puede resultar una actividad productiva y edificante.

Título: Federico & Federico

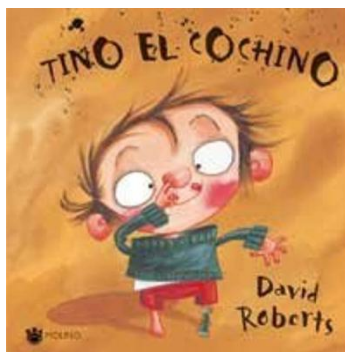
Escritor/a: Elena Dreser

Ilustrador/a: Beñat Olaberria

Editorial: Libros del rincón

Año: 2013

Ésta es la historia de un abuelo y su nieto. Como ambos se llaman Federico, para identificarlos, los llaman Federico nieto y Federico abuelo. Son inseparables. Federico abuelo sabe de música, cómo volar un papalote, buscar palabras en el diccionario; en cambio, Federico nieto sabe poner un disco en el nuevo equipo de sonido o responder una carta en el ordenador.

Título: Tino el cochino

Escritor/a: David Roberts

Ilustrador/a: David Roberts

Editorial: Molino

Año: 2005

Tino es un niño muy marrano y hace cosas que no gustan a los adultos. Tiene costumbres tan feas como hurgarse la nariz o coger caramelos del suelo para comérselos. Su familia está desesperada...¿Conseguirán que olvide sus malas costumbres?

Título: Secreto de familia

Escritor/a: Isol

Ilustrador/a: Isol

Editorial: Fondo de cultura económica

Año: 2004

La niña de esta historia tiene un serio problema: una mañana se levanta más temprano que de costumbre y descubre un increíble secreto bien guardado por su madre hasta entonces. Un secreto que la hace a ella misma y a su familia distinta de todas las demás. ¿Cómo podrá comportarse desde entonces?

Título: La peor señora del mundo

Escritor/a: Francisco Hinojosa

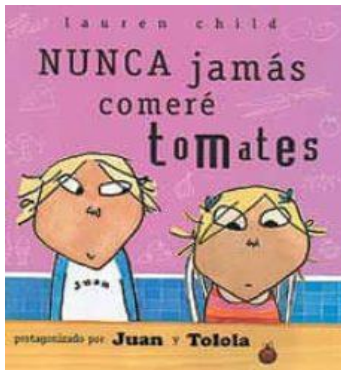
Ilustrador/a: Rafael Barajas

Editorial: Fondo de Cultura Económica

Año: 1992

En el norte de Turambul, había una señora que era la peor señora del mundo. A sus hijos los castigaba cuando se portaban bien y cuando se portaban mal. Los niños y todo el vecindario se echaban a correr en cuanto veían que ella se acercaba. Hasta

que un día, se cansaron de ella y decidieron hacer algo para poner fin a tantas maldades.

Título: Nunca jamás tomaré tomates

Escritor/a: Lauren Child

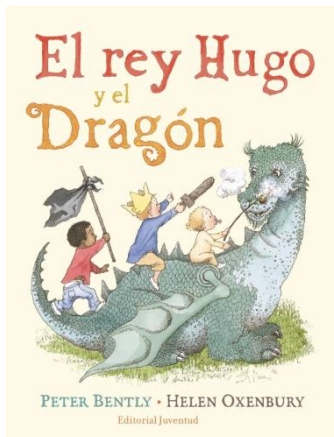
Ilustrador/a: Lauren Child

Traductor: Esther Rubio Muqoz

Editorial: Serres

Año: 2005

Juan tiene una hermanita que se llama Tolola. A veces él tiene que darle de cenar, y es un trabajo muy difícil porque Tolola es muy exigente con la comida. Un día se le ocurrió un truco estupendo para que comiera.

Título: El rey Hugo y el dragón

Escritor/a: Peter Bently

Ilustrador/a: Helen Oxenbury

Editorial: Juventud

Año: 2011

Hugo, Iván y Marcos construyen una cabaña, un castillo inexpugnable para el Rey Hugo y sus soldados. Un día para luchar contra dragones y bestias y luego hacer frente a las criaturas de la noche.

Título: El plan beee

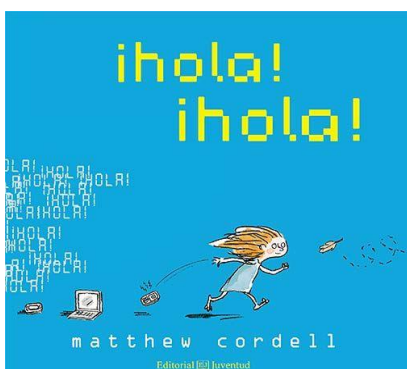
Escritor/a: Jacquelina Romero

Ilustrador/a: Lucía Mantilla

Editorial: Ediciones del naranjo

Año: 2016

Simona es una oveja rebelde con causa. De puro atrevida, tomará una decisión que habrá de cambiar su vida. Eso sí, con la ayuda de un buen plan...

Título: ¡Hola! ¡Hola!

Escritor/a: Matthew Cordell

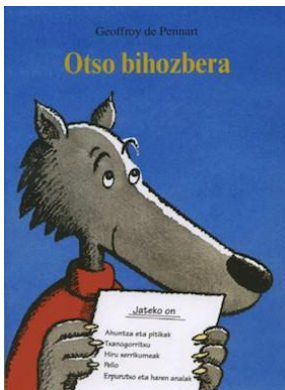
Ilustrador/a: Matthew Cordell

Editorial: Juventud

Año: 2014

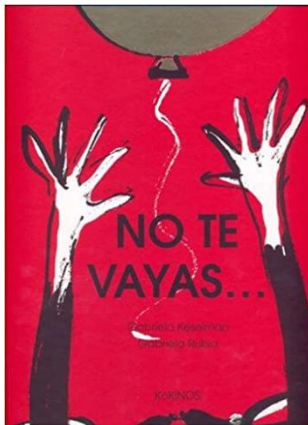
Fuera, el mundo es animado y colorido, pero la familia de Lidia está demasiado ocupada con sus aparatos tecnológicos... Y cuando ella intenta interactuar con ellos, nadie le hace caso pues tienen los ojos fijados a una pantalla o están enganchados a su teléfono móvil... Una metáfora sobre el aislamiento en que puede

sumirnos el mal uso de la tecnología, que pasa de ser una herramienta útil a una generadora de problemas sociales y familiares. ¡Hola mundo! ¡Adiós, aparatos!

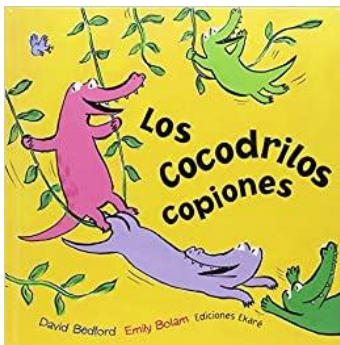
Izenburua: Otso bihozbera
Idazlea: Geoffroy de Pennart
Ilustratzailea: Geoffroy de Pennart
Itzultzailea: Mixel Jorajuria
Argitaletxea: Ikas argitaletxea
Urtea: 2016

Lucas otsoa bere etxea uztea erabaki du. Bere aitak joan baino lehen otso batek jaten duenaren zerrenda eman dio baina Lucas otsoa oso bihozbera da eta ez du zerrenda horretako ezer jango.

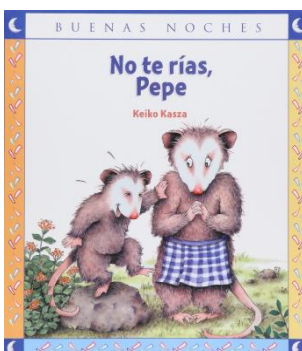
Título: No te vayas...
Escritor/a: Gabriela Keselman
Ilustrador/a: Gabriela Rubio
Editorial: Kókinos
Año: 2009

A Catalina no le gustan las despedidas. Siente algo raro cada vez que se pone el sol, se vuela su globo, se le cae un diente o su papá apaga la luz, pero comprenderá que algunas cosas tienen que marcharse para que otras igual de bonitas, divertidas y reconfortantes puedan llegar.

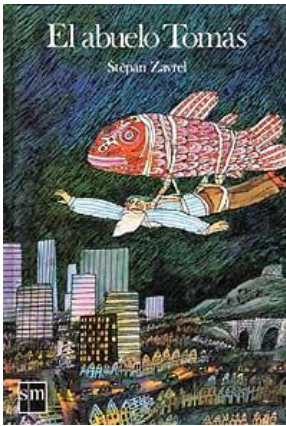
Título: Los cocodrilos copiones
Escritor/a: David Bedford
Ilustrador/a: Emily Bolam
Editorial: Ekaré
Año: 2016

"Cocodrilo tiene una gran imaginación y siempre se le ocurren las cosas más divertidas. Pero Cocodrilo también tiene un gran problema. No importa lo que haga, los otros cocodrilos del lago lo siguen para todos lados y lo copian de él. ¿Qué podrá hacer para escapar de los copiones?"

Título: No te rías Pepe
Escritor/a: Keiko Kasza
Ilustrador/a: Keiko Kasza
Editorial: Norma
Año: 2002

Es la historia de una pequeña zarigüeya que no para de reír. Su mamá le enseñará a hacerse el muerto para defenderse de sus enemigos. Pepe no para de reírse hasta que aparece un oso y sucede algo inesperado.

Título: El abuelo Tomás
Escritor/a: Stepán Zavrel
Ilustrador/a: Stepán Zavrel
Traductor/a: Marinella Terzi
Editorial: SM
Año: 1984

El abuelo Tomás y muchos otros abuelos de la ciudad ya no son los de antes, pero juegan con los niños, les cuentan historias, se sienten felices y útiles. Sin embargo, el totalitario alcalde da orden de capturar a todos los ancianos y llevarlos a una nueva Residencia.

Izenburua: Little pea
Idazlea: Amy Krouse Rosenthal
Ilustratzailea: Jen Lorance
Argitaletxea: Chronicle Books
Urtea: 2005

Si Pequeño Guisante no se come todos los caramelos, ¡no habrá vegetales de postre!

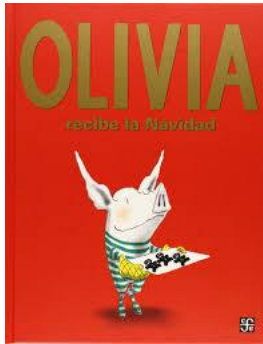
Título: El monstruo amarillo
Escritor/a: Violeta Monreal
Ilustrador/a: Violeta Monreal
Editorial: Anaya
Año: 2003

En este cuento construiremos una casa para luego convertirla en un barco. Construiremos también algunos monstruos.

Título: ¡Me comería a un niño!
Escritor/a: Sylviane Dommio
Ilustrador/a: Dorothee de Monfreid
Editorial: Alfaguara
Año: 2004

Un cocodrilo está cansado de comer plátanos. Un día decide que se comerá un niño, el problema llega cuando descubre que todavía necesita comer muchos plátanos antes de que pueda comerse a un niño.

Título: Olivia recibe la Navidad
Escritor/a: Ian Falconer
Ilustrador/a: Ian Falconer
Editorial: Fondo de Cultura económica
Año: 2008
Es Nochebuena y Olivia tiene que poner el árbol de Navidad, envolver regalos, cantar villancicos, y esperar a Papá Noel.

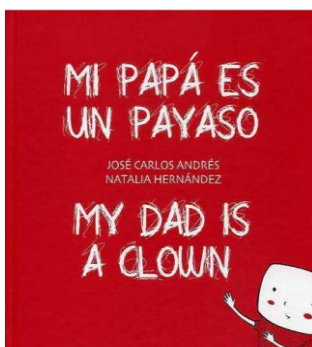
11.3.2 Liburu espezifikoen zerrenda

Título: Una gran familia
Escritor/a: Elisenda Roca
Ilustrador/a: Rocío Bonilla
Editorial: Beascoa
Año: 2019
Una niña, desde su perspectiva, nos describe, a través sus amigas y amigos las diferentes familias que viven en su barrio con sus diferentes profesiones y diferencias entre ellas. El tema principal para Violeta y sus amigos y amigas es la preparación de una fiesta en su barrio, el tema principal de las autoras dadnos a conocer las diferentes familias que nos podemos encontrar en un vecindario y su armonía entre ellas.

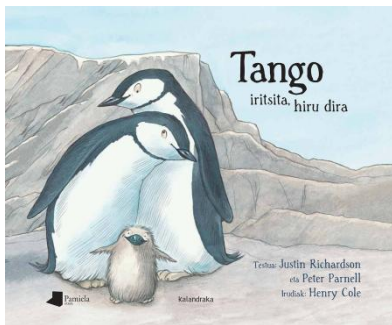

Título: Las cosas que le gustan a Fran
Escritor/a: Berta Piñán
Ilustrador/a: Antonia Santolaya
Editorial: violetainfantil
Año: 2007
Carlota nos habla de su madre y de su pareja Fran. A Fran le gusta leer, escribir, la tortilla de patata, poner música, correr para estar en forma.... Aunque hay una cosa que no le gusta nada... De eso va este libro. Así de simple... ¿Qué será lo que no le gusta a Fran? ¿Y por qué será? Un cuento que encierra una sorpresa que cambiará por completo nuestra visión de la historia.

Título: Mi papá es un payaso
Escritor/a: José Carlos Andrés
Ilustrador/a: Natalia Hernández
Editorial: NubeOcho y Egales
Año: 2017
Mi papá es payaso, y yo estoy muy orgulloso de él y de su trabajo, que es de los más importantes. Fíjate si es importante, que hace reír a las personas. ¡Reír! Mi otro papá que es médico, dice que las suyas son dos de las profesiones más importantes:

una cura el cuerpo y la otra el alma. No entiendo muy bien eso de «curar el alma», pero suena la mar de importante.

Izenburua: *Tango iritsita, hiru dira*
Idazlea: Justin Richardson & Peter Parnell
Ilustratzailea: Henry Cole
Itzultzailea: Manu López Gaseni
Argitaletxea: Pamiela-Kalandraka
Urtea: 2016

Azal gogorreko album ilustratu etzana da. Benetako gertakarietan oinarrituta dagoen narrazio didaktikoa da, zoologia eta sexualitate azalpenak ematen dituena, erdibana. Gertaeraren beraren izaeragatik interes berezikoak dira: guraso homosexualak eta

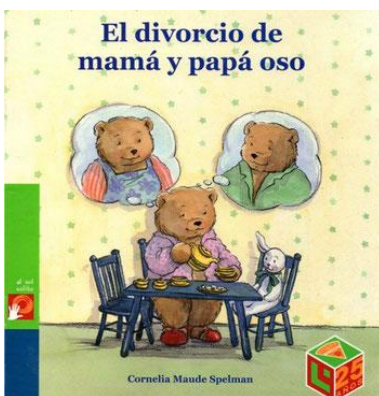
adopzioa. Zooko pinguinoen etxean pinguino bikote berezia bizi zen: Roy eta Silo. Biak arrak izanik, ezin zuten arrautzarik errun. Habia egiten zuten, baina ez zeukaten arrautzarik txitatzeko.

Zooko arduradunek aukera bat ematea pentsatu zuen, bi arrautza errun eta beti bietako bat galtzen zuten bikote bat zegoela ikusirik. Esperimentua ongi atera zen. Arrautza primeran zaindu zuten Roy eta Silok, eta txita hazteko ere ongi moldatu ziren. Ordudanik bi aita dituen txita bat bizi da New York-eko Central Park-eko zooan: Tango. Ilustrazio adierazgarriak dira, biologia azalpenetarako beharrezkoa den egiantzekotasunean oinarrituta, baina haurrentzako liburuetan ohikoa izaten den humanizazio ukituarekin. Batik bat deskribapen-funtzioa betetzen dute.

Título: *La mejor familia del mundo*
Escritor/a: Susana López
Ilustrador/a: Ulises Wensell
Editorial: SM
Año: 2008

Una bonita mañana de mayo, a Carlota le dijeron que una familia la había adoptado. La niña cruzó los dedos y pidió un deseo: "Espero que sea la mejor familia del mundo". Un álbum ilustrado sobre la adopción.

Título: *El divorcio de mamá y papá oso*
Escritor/a: Cornelia Maude Spelman
Ilustrador/a: Kathy Parkinson
Traductor: Cristina Puerta
Editorial: Libros del Rincón
Año: 1998

Cuando mamá y papá oso le dicen a Dinah que van a divorciarse, ella se pone muy triste y asustada. Pero con el tiempo, Dinah se da cuenta de que a pesar de que su papá y su mamá no viven juntos con ella, muchas cosas permanecerán igual: su mamá siempre será su mamá y su papá siempre será su papá, y lo más importante, ambos la seguirán amando igual.

Título: Familiario

Escritor/a: Mariana Pérez Duarte

Ilustrador/a: Mariana Pérez Duarte

Editorial: B de Blok

Año: 2019

Todas las familias se parecen...pero cada una lo es a su manera. Y en este libro están todas...o casi. Existen tantas familias como formas de ser, y lo único que cuenta, al final, es el amor. *Familiario* es un homenaje a la diversidad y a la estima a los nuestros, sean quienes sean, sean como sean.

Título: ¡Maravillosas familias! Homenaje a Gloria Fuertes

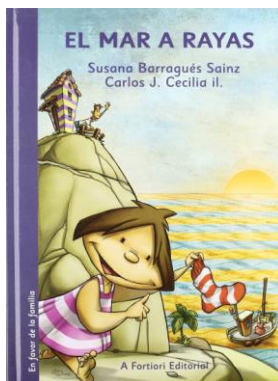
Escritor/a: Luis Guerrero

Ilustrador/a: Luis Guerrero

Editorial:

Año: 2011

La naturaleza nos ofrece muchos ejemplos para entender los distintos modelos de familias que existen en la sociedad. Escrito en forma de pequeñas poesías, cada una de ellas refleja un tipo de familia diferente.

Título: El mar a rayas

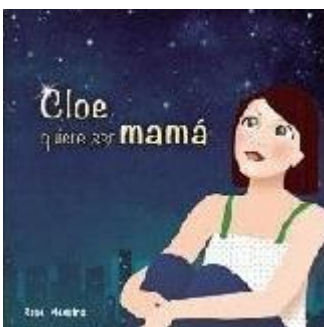
Escritor/a: Susana Barragués Sainz

Ilustrador/a: Carlos J. Cecilia il.

Editorial: A Fortiori

Año: 2007

Caterina es la niña protagonista del cuento, que ayudará a los niños y niñas a entender que significa el divorcio de unos padres. También nos habla de la diferencia y la aceptación de las cosas que nos pasan. Y sobretodo, entender que la separación no es sinónimo de que nos han dejado de querer.

Título: *Cloe quiere ser mamá*

escritor/a: Rosa Maestro

Ilustrador/a: Bárbara Guillén Feltre

Editorial: Chocolate

Año: 2012

Cuento sobre reproducción asistida, en este caso Inseminación Artificial, de una madre monoparental.

Título: Nora y Zoe, dos mamás para un bebé

Escritor/a: Rosa Montero

Ilustrador/a: Bárbara Guillén Feltrer

Editorial:

Año: 2014

Un cuento infantil, en el que dos mujeres se enamoran y deciden ser mamás. Recurren a las doctora Lola que les regalará una semillita mágica con la que lograr su sueño. Un cuento adaptado a los diferentes modelos de familia y hacer más visible las técnicas de reproducción asistida.

Título: Te quiero, niña bonita

Escritor/a: Rose Lewis

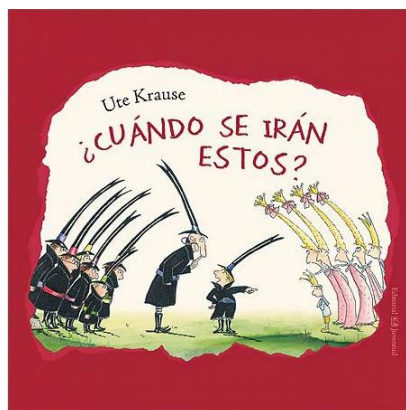
Ilustrador/a: Jane Dyer

Traductor/a: Marta Anson Balmaseda, Moran Ortil

Editorial: SERRES

Año: 2005

Este libro cuenta, en primera persona, cómo fue el proceso de adopción de la hija de la autora; ella le relata, el viaje y qué sintió cuando la fue a buscar.

Título: ¿Cuándo se irán estos?

Escritor/a: Ute Krause

Ilustrador/a: Ute Krause

Editorial: Juventud

Año: 2011

Una gran familia con muchas maletas. Una familia ¿normal? se convierte en una familia recompuesta. Los hijos cambian de casa a menudo, de la de papá a la de mamá y vuelta. No se llevan nada bien con los miembros de la nueva familia. Finalmente consiguen deshacerse de ellos. Pero papá está triste y los hijos empiezan a creer que se han equivocado.

Título: Nicolás tiene dos papás

Escritor/a: Leslie Nicholls

Ilustrador/a: Ramón Gómez

Editorial: MOVILH

Año: 2011

El primer cuento chileno sobre una familia homoparental y diversidad sexual.

Título: Tengo tres mamás

Escritor/a: Beatriz Montero

Ilustrador/a: Luis Tobalina

Editorial: La librería

Año: 2007

Sofía, una niña a la que le encanta hacer listas con números, le cuenta a su amigo Raúl, que sus padres se acababan de separar por lo que puede hacer listas con cosas duplicadas al tener una casa en Alcorcón y otra en Fuenlabrada. Un día, su papá Alfonso le presenta a su novia Inma, su segunda mamá y su mamá Celia le presenta a Marta, su novia y tercera mamá. Celia comparte con su extensa familia la llegada de sus dos nuevos hermanos, Marcos y Elena y las largas listas numeradas que su nueva situación familiar le brinda.